

Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Recent Period Turkish Studies

Araştırma Makalesi | Research Article

 Açık Erişim | Open Access

UNESCO 1948 İstanbul ve Beyrut Toplantıları

1948 UNESCO Meetings in Istanbul and Beirut

Pınar Tuna¹

¹ İstanbul Kent Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, İstanbul, Türkiye

Öz

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO), 16 Kasım 1945'te kuruluş sözleşmesinin imzalanmasıyla oluşturulmuş ve 4 Kasım 1946'da faaliyete geçmiştir. Türkiye 20 Mayıs 1946'da UNESCO'ya üye olmuştur. UNESCO'nun her yıl düzenlediği genel konferanslardan üçüncüsünün 1948 yılında Beyrut'ta yapılması kararı alınmıştır. Beyrut Genel Konferansı'ndan önce, İstanbul'da 11-12 Kasım 1948 tarihleri arasında UNESCO Yönetim Kurulu toplantısı yapılmıştır. Bu toplantının ardından 17 Kasım-11 Aralık 1948'de Beyrut Genel Konferansı gerçekleştirilmiştir. Bu konferansta İstanbul toplantısında hazırlanan gündem konuşulmuş, ayrıca UNESCO'yu ilgilendiren diğer konular ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı 1948 yılında İstanbul'da yapılan UNESCO Yönetim Kurulu toplantısı ile Beyrut'taki genel konferans faaliyetlerinin incelenmesidir. Çalışmada, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi ile Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi belgelerinin yanı sıra dönemin süreli yayınları, UNESCO yayınları ve ikinci el kaynaklar kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular ışığında, İstanbul ve Beyrut'taki toplantıların hem UNESCO'nun faaliyetleri hem de Türkiye'nin uluslararası tanınırlığı açısından başarılı bir şekilde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Abstract

The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) was established with the signing of its founding treaty on November 16, 1945, and became operational on November 4, 1946. Türkiye became a member of UNESCO on May 20, 1946. It was decided that the third of the general conferences held annually by UNESCO would take place in Beirut in 1948. Prior to the Beirut General Conference, a UNESCO Executive Board meeting was held in Istanbul between November 11 and 12, 1948. Following this meeting, the Beirut General Conference was convened from November 17 to December 11, 1948. During this conference, the agenda prepared at the Istanbul meeting was discussed, and other matters concerning UNESCO were also addressed. The aim of this study is to examine the UNESCO Executive Board meeting held in Istanbul in 1948 and the subsequent general conference activities in Beirut. In the study, documents from the Presidency State Archives of Türkiye Republic Archive and the Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs were utilized, alongside periodicals of the era, UNESCO publications, and secondary sources. In light of the findings obtained in the study, it is understood that the meetings in Istanbul and Beirut were conducted successfully in terms of both UNESCO's activities and the international recognition of Türkiye.

Anahtar Kelimeler

Beyrut • Eğitim • İstanbul • Kültür • UNESCO

Keywords

Beirut • Education • Istanbul • Culture • UNESCO

“ Atıf | Citation: Tuna, Pınar. "1948 UNESCO Meetings in Istanbul and Beirut." *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları–Recent Period Turkish Studies* 49 (2026): 95–124. <https://doi.org/10.26650/YTA2026-1686090>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2026. Tuna, P.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Pınar Tuna pinartuna@kent.edu.tr

Extended Summary

The disaster of World War II brought to the fore demands for the permanent establishment of world peace. In this context, initiatives to establish the United Nations (UN) and the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) were launched during the war. The UN Treaty was signed by fifty-one states on June 26, 1945, and the UN commenced its operations with the entry into force of this treaty on October 24, 1945. The founding agreement of UNESCO, which aims to ensure the continuity of world peace through international activities in the fields of education, science, and culture, was signed on November 16, 1945. Following a sufficient number of ratifications, the convention entered into force on November 4, 1946, and UNESCO began operating as an organization affiliated with the UN. Türkiye became a member of both organizations by ratifying the UN Treaty on August 15, 1945, and the UNESCO founding agreement on May 20, 1946. Reşat Nuri Güntekin was appointed as the delegate of Türkiye to UNESCO.

UNESCO's governing bodies consist of the General Conference, the Executive Board, and the Secretariat. The General Conference, UNESCO's primary governing body, was designed to meet once a year, while the Executive Board, responsible for implementing the program prepared by the General Conference, was scheduled to meet at least twice a year. UNESCO maintained its relations with member countries through the national commissions established in these respective nations. Within this framework, the first general conference was held in Paris in 1946 and the second in Mexico in 1947. At the Mexico General Conference, it was decided that the subsequent conference would be held in Beirut in 1948. However, due to the political crisis in the Middle East, an extraordinary UNESCO meeting was convened in Paris on September 15, 1948. Although there was a proposal to hold the conference in Geneva, Reşat Nuri Güntekin, the delegate of Türkiye, alongside delegates from other nations, opposed this proposal, ultimately finalizing the decision to proceed with the conference in Beirut. During the negotiations in Paris, Damascus was initially on the agenda for the UNESCO Executive Board meeting to be held prior to the conference; however, the prospect of Istanbul subsequently gained prominence. Following the approval of this proposal by the Turkish government, it was decided that the meeting would be held in Istanbul.

After the necessary preparations for the meeting in Istanbul and the establishment of the UNESCO Provisional National Commission of Türkiye, the UNESCO Executive Board meeting was held at Yıldız Palace between November 11 and 12, 1948. The objective of the meeting was to prepare the agenda for the Beirut General Conference, to promote UNESCO within Türkiye, and to strengthen the relations between the organization and the cultural community in Türkiye. During the two-day meeting, agenda items were discussed, and UNESCO delegates laid a wreath at the Taksim Monument on November 10, the anniversary of Atatürk's passing. Furthermore, they visited historical, touristic, and cultural sites in Türkiye and held meetings with prominent cultural figures. Throughout this process, the Turkish press gathered the opinions of the UNESCO members, including their positive impressions of the meeting and Istanbul, and published articles introducing the organization to the public while also highlighting some of its operational shortcomings. Additionally, opinions were expressed regarding the necessity for a more active role for the UNESCO Provisional National Commission of Türkiye. Following the meeting in Istanbul, a portion of the UNESCO delegation traveled to Beirut via Istanbul, while the remainder traveled to Beirut via Ankara. The delegation that proceeded to Ankara met with the Minister of National Education and visited the historical and cultural sites of the city, including Atatürk's temporary tomb, once again expressing their profound satisfaction with the Istanbul meeting.

The Third General Conference of UNESCO was held in Beirut between November 17 and December 11, 1948. Thirty member countries directly participated in the conference, and Türkiye was represented by a delegation headed by Hüseyin Cahit Yalçın. Although Fuat Köprülü, a Democrat Party deputy, was also invited to join the Turkish delegation, he declined the invitation on the grounds that a political figure such as Hüseyin Cahit Yalçın was heading the delegation of Türkiye to UNESCO, which was fundamentally a scientific delegation. When some Arab delegates objected to the request of a Jewish organization to attend the Beirut Conference as an observer, Hüseyin Cahit Yalçın's perspective that UNESCO was not a political organization was supported by other members. Consequently, Jewish representatives were admitted to the conference. During the proceedings, issues relevant to the organization were discussed, particularly the agenda prepared during the Istanbul meeting. In this context, UNESCO's activities were evaluated, a comprehensive plan for the upcoming year was prepared, the 1949 budget was finalized, and the new director-general alongside the members of the Executive Board were appointed. Throughout this process, the Turkish delegates actively participated in the commissions and made significant contributions to the proceedings. The speech delivered by Tezer Taşkıran, a member of the Turkish delegation, regarding the Turkish women's movement also garnered widespread interest.

Giriş

1939-1945 yılları arasında gerçekleşip insanlığı büyük bir felakete sürükleyen İkinci Dünya Savaşı sırasında, gelecekte bu tür bir savaşın tekrar yaşanmaması ve dünya barışının süreklilik kazanması için bazı adımlar atılmıştı. Bu bağlamda ABD'nin savaşa girmesinden önce 9-10 Ağustos 1941'de ABD Başkanı Roosevelt ile İngiltere Başbakanı Churchill tarafından, savaş sonrasındaki gelişmeleri belirlemek üzere sekiz maddelik Atlantik Demeci açıklanmıştı. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ve uluslararası iş birliğini de içeren bu demec, daha sonra kabul edilen Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması'na da alınmıştı. Ardından 1 Ocak 1942'de, Almanya'ya karşı savaşa katılan 26 devletin imzasıyla BM Demeci yayımlanmıştı. Burada, Atlantik Demeci'nin kabul edildiği ve savaş sonuna kadar iş birliği yapılacağı belirtilerek BM Teşkilatı'nın ilk adımı atılmıştı.¹

1 Kasım 1943 tarihli Moskova Demeci'nde ise uluslararası barış ve güvenliği sürekli kılacak bir teşkilatın kurulması gerekliliği ifade edilmişti. Ardından toplanan iki konferansla kurulacak teşkilatın esaslarına yönelik bir tasarı meydana getirilmiş ve son olarak 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco Konferansı'nda 51 devlet tarafından BM Antlaşması imzalanmıştı. Antlaşma, beş büyük devlet ile diğer kurucu devletlerin çoğunluğunun onaylamasıyla 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiş ve böylece temel amacı uluslararası barış ve güvenliği korumak olan BM Teşkilatı kurulmuştu.² Türkiye, 23 Şubat 1945 tarihinde alınan TBMM kararıyla Almanya ve Japonya'ya savaş ilan edip 1 Ocak 1942 tarihli BM Demeci'ne katıldığını açıklamış,³ 15 Ağustos 1945'te kabul edilen kanunla da BM Antlaşması'nı onaylamıştı.⁴

BM'nin kurulmasından sonra, teşkilatın istikrarlı bir dünya barışını temin etme amacına yardımcı olması düşüncesiyle Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO) kurulmuş ve Türkiye bu teşkilata da üye olmuştu. Bu çalışmanın amacı UNESCO'nun 1948 yılında önce İstanbul'da yaptığı Yönetim Kurulu toplantısı ile ardından Beyrut'ta gerçekleştirdiği genel konferans çalışmalarının ağırlıklı olarak birinci el kaynaklar kapsamında incelenmesidir. Bu bağlamda UNESCO'nun kuruluşu, amacı ve yapısı kısaca ele alındıktan sonra İstanbul ve Beyrut toplantıları ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir. Literatürde konuya yönelik bir eserin olmamasından hareketle, çalışmanın başta Türk Eğitim ve Kültür Tarihi olmak üzere Cumhuriyet Tarihi alanındaki çalışmalara özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. UNESCO'nun Kuruluşu

26 Haziran 1945 tarihli BM Antlaşması'nın 57. maddesi UNESCO'nun kurulmasına hukuksal olanak sağlamıştı. Bu maddeye göre hükûmetler arası anlaşmalarla kurulan ve statüleri gereği ekonomik, sosyal, fıkri, kültür ve eğitim, sağlık ve bunlarla ilgili diğer alanlarda uluslararası geniş yetkileri bulunan çeşitli ihtisas kurumları 63. madde kapsamında BM Teşkilatı'na bağlanmıştı. Söz konusu 63. maddeye göre de BM Ekonomik ve Sosyal Meclisi, 57. maddede kastedilen kurumların herhangi biriyle bu kurumun teşkilata hangi şartlarla bağlanacağı konusunda anlaşmalar yapabilecekti.⁵

UNESCO'nun kurulmasına BM Antlaşması zemin hazırlarken, İkinci Dünya Savaşı sırasında gelişmeler de tarihsel açıdan etkili olmuştu. Bu bağlamda Müttefik güçler 16 Kasım 1942'de eğitim bakanları toplantısı

¹ Coşkun Üçok, *Siyasal Tarih 1789-1950*, Bilge Kültür-Sanat, İstanbul, 2023, s. 386-387, 405-406; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995)*, 24. Bs., Kronik Kitap, İstanbul, 2018, s. 291; Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 26. Bs., İmge Kitabevi, Ankara, 2016, s. 162-163, 169-171; Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih 1789-1994*, 4. Bs., Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 608.

² *TBMM Tutanak Dergisi (TBMMTD)*, Dönem: VII, C. 10, Doksanıncı birleşim eki, S. 174, 15.VIII.1945, s. 1, 5; Coşkun Üçok, *Siyasal Tarih...*, s. 405-406, Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih...*, s. 618-619, 622-626.

³ "T.B.M.M. Kararı", *T.C. Resmî Gazete*, S. 5940, 24 Şubat 1945, s. 8329.

⁴ "Kanun", *T.C. Resmî Gazete*, S. 6092, 24 Ağustos 1945, s. 9237-9248.

⁵ <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>, (Çevrimiçi), 25 Kasım 2025; *TBMMTD*, Dönem VII, C. 10, Doksanıncı birleşim eki, S. 174, 15.VIII.1945, s. 15-17.

düzenleyip uluslararası bir eğitim örgütü kurulmasını kararlaştırmışlardı. Bu amaçla 1943 yılında bir komite oluşturulurken, Nisan 1944'te yapılan konferansta kurulacak teşkilatın statü tasarısının hazırlanması öngörülmüştü. Bu süreçte BM Antlaşması kabul edilmiş ve yukarıda belirtildiği gibi Antlaşma'nın 57. maddesi uyarınca uluslararası bir eğitim ve kültür ihtisas kurumu oluşturulması gündeme gelmişti. Bu açıdan İngiltere ve Fransa'nın davetiyle 1-16 Kasım 1945 tarihleri arasında Londra'da bu teşkilatın kurulması için bir konferans düzenlenmişti. 44 ülkenin katılımıyla yapılan ve Türkiye'yi Hasan Âli Yücel'in temsil ettiği toplantı sonucunda 16 Kasım 1945'te UNESCO'nun kuruluş sözleşmesi imzalanmış ve yeterli sayıda onayın ardından 4 Kasım 1946'da yürürlüğe girmişti. Bu gelişmelerin gösterdiği gibi teşkilat bağımsız olmakla birlikte BM Antlaşması gereğince kurulduğu için şeklen BM Ekonomik ve Sosyal Meclisi'ne bağlıydı.⁶ Türkiye UNESCO Sözleşmesi'ni, 20 Mayıs 1946 tarihli kanunla kabul ederek teşkilata dâhil olmuştu.⁷

UNESCO Sözleşmesi'nin girişinde, sadece hükümetlerin siyasi ve ekonomik çalışmalarıyla süreklilik taşıyan bir barışın sağlanamayacağına dikkat çekilerek, gerçek barışın insanlığın fikir ve manevi birliğine dayanması gerektiği belirtilmişti. Bu çerçevede UNESCO'nun amacı ırk, cins, dil ve din farkı gözetmeksizin BM Antlaşması'nda dünya milletlerine tanınan insan hakları ve temel özgürlüklere, kanunlara ve adalete ortak bir saygı yaratmak için milletler arasındaki iş birliğine eğitim, bilim ve kültür yoluyla katkı sağlamak ve böylelikle barış ve güvene hizmet etmektir.⁸

Sözleşmeye göre teşkilatın yönetimi genel kurul, yönetim kurulu ve bir sekreteryadan oluşmaktaydı. Kuruluşun çalışmalarının doğrultusunu ve ana çizgilerini belirleyecek olan genel kurul, üye devletlerin temsilcilerinden meydana gelecekti. Kurul yılda bir kez toplanacak ve uygun gördüğü zaman uluslararası konferanslar gerçekleştirecekti. Genel kurul tarafından hazırlanacak programın uygulanmasından sorumlu olan yönetim kurulu, üye devletlerce atanan delegeler arasından genel kurulca seçilecek ve 18 üye ile danışman sıfatıyla temsil edilecek kurul başkanından oluşacaktı. Yılda en az iki kez toplanacak olan yönetim kurulunun üye sayısı, karşılaşılan yeni gelişmeler doğrultusunda karar alabilmek için daha sık şekilde toplanabilmesi amacıyla üye devletlerin sayısından düşük tutulmuştu. Genel kurul ile yönetim kurulunun izleyeceği politikaya yönelik teklifler hazırlayacak olan sekreteryaya ise yönetim kurulunun aday gösterip genel kurul tarafından seçilecek bir genel müdürle gerekli memurlardan oluşacaktı. Kuruluşa üye olan her devlet, UNESCO'yla bağlantı kurmak üzere eğitim, bilim ve kültür işleriyle ilgilenecek bir millî komisyon teşkil edecekti.⁹

Teşkilatın kurulmasından sonra ilk genel müdür olarak Alfred Zimmern atanmasına karşın kendisinin hastalığı nedeniyle görevi bırakması üzerine Mart 1946'da filozof ve yazar Julian Huxley atanmıştı. Yönetim kurulu ise Avustralya, Belçika, Brezilya, Kanada, Çin, Çekoslovakya, Mısır, Fransa, Yunanistan, Hollanda, Hindistan, Meksika, Norveç, Polonya, Türkiye, İngiltere, Amerika ve Venezuela ülkelerinin delegelerinden oluşmuştu. Yönetim kurulu içerisinde Türkiye delegesi olarak Reşat Nuri Güntekin bulunmaktaydı. Teşkilatın ilk genel konferansı 20 Kasım-10 Aralık 1946'da Paris, ikincisi de 6 Kasım-3 Aralık 1947'de Meksika'da yapılmıştı.¹⁰ Meksika'da yapılan toplantıda, Lübnan'ın daveti üzerine üçüncü konferansın 14 Ekim-6 Kasım 1948 tarihleri arasında Beyrut'ta yapılması kararlaştırılmıştı.¹¹ Daha sonraki süreçte, genel konferans

⁶Fernando Valderrama, *A History of UNESCO*, UNESCO Publishing, France, 1995, p. 19-26; Hıfzı Topuz, "Unesco nedir?", *Akşam*, 16 Kasım 1948, s. 5; Bedrettin Tuncel, "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)", *Kültür Dünyası*, S. 1, 15 Ocak 1954, s. 27; Pulat Tacar, *Ellinci Yılında Unesco "Mozart gibi beyhude mi?"*, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 1998, s. 12, 15-20.

⁷"Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Sözleşmesinin onanması hakkında kanun", *T.C. Resmî Gazete*, S. 6316, 25 Mayıs 1946, s. 10629.

⁸TBMMTD, Dönem VII, C. 23, Elli ikinci birleşim eki, S. 124, 20.V.1946, s. 4. Ayrıca bkz.: Hıfzı Topuz, "Unesco nedir?", *Akşam*, 16 Kasım 1948, s. 5.

⁹<https://www.unesco.org/en/legal-affairs/constitution>, (Çevrimiçi), 2 Nisan 2025; TBMMTD, Dönem: VII, C. 23, Elli ikinci birleşim eki, S. 124, 20.V.1946, s. 5-7; Hıfzı Topuz, "Unesco nedir?", *Akşam*, 16 Kasım 1948, s. 5.

¹⁰Fernando Valderrama, *A History...*, p. 26, 28-32, 39-44; Bedrettin Tuncel, "UNESCO nedir?", *Ulus*, 16 Nisan 1948, s. 2; Hıfzı Topuz, "Unesco nedir?", *Akşam*, 16 Kasım 1948, s. 5; Bedrettin Tuncel, "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)", s. 27; Pulat Tacar, *Ellinci Yılında...*, s. 59.

¹¹"Lebanon Preparing Site for Beirut Conference", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 3, April 1948, p. 3.

öncesinde yapılması öngörülen yönetim kurulunun hazırlık toplantısı için de İstanbul ismi gündeme gelecekti.

2. UNESCO Yönetim Kurulu'nun İstanbul'da Toplanma Kararı

UNESCO'nun İstanbul'da toplanması fikri ilk olarak, 12-15 Şubat 1948 tarihleri arasında Paris'te yapılan UNESCO Yönetim Kurulu toplantısında ortaya atılmıştı. O sırada Paris Büyükelçiliği Millî Eğitim Ataşesi olan Reşat Nuri Güntekin'in ilgili bakanlık ile Paris Büyükelçiliği'ne gönderdiği rapora göre daha önce Meksika'da Üçüncü UNESCO Konferansı'nın Beyrut'ta yapılması planlanmıştı. Paris'teki görüşmelerde, Beyrut'a giden personel müdürünün izlenimleri ele alındıktan sonra yönetim kurulunun usulen genel kurul konferansları öncesi ve sonrasında yaptığı toplantılar gündeme gelmişti. Bu toplantılardan ilkinin üçüncü genel kurul öncesinde Şam'da yapılması öngörülmesine rağmen, Paris'teki toplantının son gününde bazı üyeler Şam yerine İstanbul ismini önermişti. Bu kişilere göre Beyrut'un seçilmesinde Arap dünyasına bir hizmette bulunma amacı rol oynamakla birlikte, konferansların her yıl dünyanın ayrı bir yerinde yapılmasındaki asıl amaç toplantının yapılacağı yerdeki tüm üye milletlerin UNESCO çalışmalarına daha sıkı bir şekilde katılmalarını sağlamaktı. Bu açıdan Paris'teki toplantıda Mısırlı üye vekili Dr. El Divani, Beyrut'a komşu ülke konumundaki Türkiye'ye de bir pay ayrılması gerektiğini resmen gündeme getirmişti. Bir başka üye bu fikre katılmakla birlikte Konsey Sekreterliği personel ve evrakının naklindeki güçlük gerekçesiyle bu seyahatin sadece bir ziyaret düzeyinde kalması gerektiğini savunmuştu. Bununla birlikte bu konuda asıl söz sahiplerinin Reşat Nuri Bey'le Mısırlı üye vekili olduklarını da söylemişti.¹²

Bunun üzerine tekrar söz alan Dr. El Divani, kâtip ve tercümanlarla birlikte sayısı 25'i bile bulmayacak bir grubun İstanbul'a gelmesinde bir sıkıntı yaşanmayacağını ifade ederek teklifinde ısrar etmişti. Reşat Nuri Bey de İstanbul'un ziyaret edilmesinin ya da burada küçük bir çalışma yapılmasının hem kendisini hem de Türkiye kamuoyunu memnun edeceğini belirtmiş, Konsey Sekreterlik gereçlerinin naklindeki güçlük belli olmadan ret kararı verilmemesini ve konunun gelecek Konsey toplantısına bırakılmasını önermişti. Kendisinin ardından konuşan Yunan Profesör Fotiadis konuyu genişleterek Arap kültürü ile Türk kültürünün iki ayrı kültür olduğunu, bu nedenle küçük bir çalışma yapmak için Türkiye'ye gidilmesini kendisinin de faydalı gördüğünü açıklamıştı. Bir başka üyenin bu önerileri uygun bulduğunu ancak bunun için ilgili devletlerin resmî davet yapmaları gerektiğini vurgulaması üzerine Dr. El Divani söylediklerinin kendi düşüncesi olduğunu ve kendi hükûmetinin buna katılıp katılmayacağını bilmediğini kaydetmişti. Son olarak tekrar söz alan Reşat Nuri Bey düşüncesini şu sözlerle ortaya koymuştu:

“UNESCO her memlekette kendi evinde, kendi malikânesinde demektir. O kendisine katılmış herhangi bir memleketin kapısını çaldığı zaman “HOŞ geldi” diye karşıla[n]mamasına imkân tasavvur edemem. Resmî davet meselesine gelince, fikir henüz pek yenidir ve resmî davetlerin yolu yöntemi her kezce [herkesçe] malumdur. Bu meselede müzakere ve kararın gelecek Konsey toplantısına bırakılmasını istemekte devam ediyorum.”

Reşat Nuri Bey'in bu sözlerinden sonra Konsey, bu konuda resmî bir karar almadan görüşmelerini tamamlamıştı. Türkiye'nin Paris Büyükelçiliği Reşat Nuri Bey'in bu raporunu, 26 Şubat 1948'de Dışişleri Bakanlığı'na iletmış ve “Yakın ve Orta Şark'a olan alakanın ifadesini teşkil eden Beyrut Konferansından evvel Konseyi Türkiye'de toplamak düşüncesi, şüphe yokki [yok ki], memleketimize karşı cemilekâr bir hareket teşkil etmektedir” ifadesini kullanarak konunun önemine işaret etmişti. Büyükelçiliğe göre yaklaşık 25 kişiden oluşacak heyet üyeleri İstanbul seyahatlerinin masrafını kendileri karşılayacaklarsa da bu

¹²Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.10.0.0/30.168.2, 14.02.1949.

kişilerin ikametleri süresince Türk Hükûmeti'nin misafirleri olarak görülmeleri Türkiye'ye gösterilen ilgiye karşılık güzel bir jest teşkil edecekti. Bu açıdan Büyükelçilik, Bakanlık'tan görüşünü öğrenmek istemişti. Dışişleri Bakanlığı da 5 Mart 1948'de konuyu Millî Eğitim Bakanlığı'na ileterek görüşünü sormuştu. Dışişleri Bakanlığı'nın, Paris Büyükelçiliği'nin 26 Şubat 1948 tarihli önerisine bir cevap vermemesi üzerine Büyükelçilik, Temmuz 1948'de bir yazı daha göndermişti. Burada, söz konusu öneriye bir cevap verilmediği belirtildikten sonra UNESCO Yönetim Kurulu'nun Türkiye'de toplanma konusunu yakın bir zamanda tekrar ele alacağı açıklanmıştı. Bu konuda Türk delegesinin olumlu ya da olumsuz bir açıklama yapması gerekeceğinden, Bakanlık'tan talimatlarını bir an önce vermesi talep edilmişti. Bunun üzerine Dışişleri Bakanlığı konuyu bir kez daha Millî Eğitim Bakanlığı'na sormuştu. Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu imzalı cevapta, UNESCO Yönetim Kurulu'nun İstanbul'da toplanmasını Bakanlığın memnuniyetle karşılayacağı kaydedilmiş ve heyetin İstanbul'a geliş tarihi ile ikamet süresinin bildirilmesi istenmişti.¹³

Bu yazışmalardan sonra, Orta Doğu'daki olumsuz gelişmeler nedeniyle 15 Eylül 1948'de yine Paris'te olağanüstü bir UNESCO toplantısı gerçekleştirilmişti. Burada, Beyrut Genel Konferansı'nın ertelenmesi ile Cenevre ya da Paris'e alınması konusunun görüşülmesi amaçlanmıştı. Bu toplantıda Türkiye'yi Reşat Nuri Güntekin ile Suut Kemal Yetkin temsil etmişlerdi.¹⁴ Genel Konferansın Beyrut'ta yapılmasına yönelik farklı görüşler olması nedeniyle 18 Eylül'deki oturumda konuşan Türk delegesi Reşat Nuri Güntekin, Lübnan konusunda dile getirilen şüphelerin yerinde olmadığını söyleyip konferansın Beyrut'ta yapılması görüşünü savunmuştu. Ardından Türk delegasyonu başkanı Suut Kemal Yetkin de bu görüşü desteklemişti. Aynı şekilde Hindistan, Avustralya ve Lübnan delegeleri konferansın Beyrut'ta yapılması yönünde görüş bildirirken, delegelerin ortak düşüncesi de bu kararda yapılacak bir değişikliğin UNESCO'nun dünyadaki ve özellikle Orta Doğu'daki konumuna yönelik önemli bir ahlaki önyargıya yol açacağı yönündeydi. Üçüncü konferansın Beyrut'ta toplanması, UNESCO'nun o bölgede kendisini daha iyi tanıtmaya ve hatta mevcut hassas ortamda uzlaştırıcı bir rol oynamasına dair bir fırsat yaratacaktı. Buna karşılık Polonyalı delege konferansın Cenevre'de toplanması görüşündeydi. Zira Meksika Konferansı sırasında Beyrut için oy veren delegeler Filistin'e yönelik BM kararından habersizlerdi ve BM tarafından alınan bir kararı uygulamayacak devletlerin olabileceğini öngörememişlerdi. Bu açıdan konferansın geleneksel olarak tarafsız bir ülkede yapılması daha doğru olabilirdi.¹⁵

Konferansın Cenevre'de toplanmasını öneren Polonyalı delegeler, yapılan tartışma sırasında Türk delegasyonuna yönelik olumsuz ifadeler de kullanmışlardı. Bu delegelerden birinin "Fatalist Türkiye'nin fatalist delegesi" ifadesini kullanması üzerine Reşat Nuri Güntekin şu karşılığı vermişti:

"Tarihin son devrini fatalistlerin her çeşidine karşı amansız mücadelelerle geçirmiş olan Türkiye'yi şahsımla karıştırmamalıdır. Ben, kendi hesabıma konuşan bir ferdim. Memleketimin ihraç malı bir gramofon plâğı değilim. Aldığım bütün talimat, kendi idrak ve vicdanıma göre konuşmamdır."

¹³ BCA, 30.10.0.0/30.168.2, 14.02.1949.

¹⁴ BCA, 30.18.1.2/117.67.12, 28.10.1948; "Unesco Conference Holds Special Session", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 8, September 1948, p. 1. O sırada Orta Doğu'da, Filistin ve İsrail sorunu üzerinden başlayan tartışma sıcak savaşa dönüşmüştü. Bu bağlamda konferansın yapılması düşünülen Lübnan Aralık 1946'da bağımsızlığına kavuşmuştu. Bu dönemde Filistin bölgesinde bir İsrail devletinin kurulmasına yönelik faaliyetler bölgede soruna yol açmış ve 1 Eylül 1947 tarihli BM Filistin Özel Komitesi raporu da sorunun çözülmesini sağlayamamıştı. Bu rapor doğrultusunda BM'nin 29 Kasım 1947'de aldığı, Filistin'in Araplarla Yahudiler arasında paylaşılmasına yönelik kararının ardından 15 Mayıs 1948'den itibaren Arap-İsrail Savaşı başlamıştı. Bkz.: Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 5. Bs., Kronik Kitap, İstanbul, 2019, s. 73-105, 467; Çağrı Erhan-Ömer Kürkçüoğlu, "Filistin Sorunu", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C. I: 1919-1980, Ed. Baskın Oran, 15. Bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 635-640; M. Lutfullah Karaman, "Filistin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 13, Ankara, 1996, s. 93-96. Dolayısıyla Beyrut Genel Konferansı'nın Arap-İsrail Savaşı sırasında toplanması gündeme gelmişti.

¹⁵ "Unesco Konferansı", *Akşam*, 19 Eylül 1948, s. 7; "Unesco'da delegelerimize tarizler", *Cumhuriyet*, 19 Eylül 1948, s. 3; "Polonya Delegesi Delegemize tarzıye verdi", *Ulus*, 19 Eylül 1948, s. 3; "Beirut Prepares to Receive Unesco Conference", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 9, October 1948, p. 1-2.

Sürekli alkışlarla karşılanan bu sözlerin ardından Polonya delegesinin özür dilemesiyle konu kapanmıştır.¹⁶

Sonuç olarak olağanüstü toplantıda, gelecek konferansın Beyrut'ta yapılması kararı kesinleştirilmişti.¹⁷ Paris'teki görüşmelerde, Beyrut'taki konferanstan önce UNESCO Yönetim Kurulu'nun Türkiye ve komşu ülkelere bu teşkilatın eserlerini tanıtmak amacıyla İstanbul'da bir toplantı yapması da kararlaştırılmıştı. Bu çerçevede UNESCO Yönetim Kurulu, Beyrut'a giderken İstanbul'a uğrayıp bir toplantı yapma isteğini dile getirmişti. Bunun üzerine Türk Hükûmeti, konsey üyelerini toplantı süresince misafirleri olmak kaydıyla İstanbul'a davet etmiş ve bu davet Paris'teki toplantıda Reşat Nuri Güntekin tarafından tebliğ edilmişti. Konseyin bu daveti kabul etmesiyle birlikte İstanbul'daki toplantı da kesinleştirilmişti.¹⁸ Alınan karara göre İstanbul'daki UNESCO Yönetim Kurulu toplantısı, 11-12 Kasım 1948 tarihleri arasında gerçekleştirilecekti.¹⁹

Söz konusu gelişmelerin yaşandığı sırada UNESCO ile Türkiye arasındaki ilişkilerin ilerlemesine yönelik bazı adımlar da atılmıştı. Bu kapsamda UNESCO Genel Müdürü Julian Huxley başkanlığında üç kişiden oluşan bir heyet 10 Nisan 1948'de İstanbul'a gelmişti. Heyet, İstanbul'un tarihi yerlerini ve kültür kurumlarını gezdikten sonra 12 Nisan sabahı Ankara'ya geçmiş ve Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer ile UNESCO üzerine görüşmüştü. Daha sonra şehrin tarihi yerlerini gezmiş ve Millî Eğitim Bakanı'nın öğle yemeğine katılmıştı. Öğleden sonra da Ankara Üniversitesi Rektör Vekili'ni makamında ziyaret etmişti. Heyet ertesi gün Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nde incelemelerde bulunduktan sonra bir Lübnan uçağıyla Beyrut'a gidecekti. Huxley Ankara'da yaptığı açıklamada, UNESCO'nun o günkü toplantıları hakkında bilgi vermiş ve her ülkede kurulacak millî komisyonlar sayesinde o ülkelerdeki bilimsel ve kültürel faaliyetler konusunda bilgi edineceklerini söylemişti. Bu bağlamda Millî Eğitim Bakanı'nın kendisine vaadi doğrultusunda, Türkiye'de de bir millî komisyon olmasa bile geçici bir komisyon kurulacağını ifade etmişti.²⁰

Bu heyetin ardından Nisan 1948 sonunda UNESCO'nun Fransa delegesi College de France profesörlerinden Lucien Febvre eşile birlikte İstanbul'a gelmişti. Febvre burada çeşitli incelemelerde bulunarak 6 Mayıs 1948'de Eminönü Halkevi'nde Muallimler Birliği Terbiye Encümeni'ni ziyaret edip Fransız öğretim sistemi hakkında bilgi vermiş ve bazı öğretmenlerin sorularını cevaplamıştı.²¹ Prof. Dr. Tevfik Sağlam da 2-13 Ağustos 1948 tarihleri arasında Hollanda'da yapılacak UNESCO Üniversiteler Kongresi'ne İstanbul Üniversitesi'ni temsilen katılmıştı. Kongrede, uluslararası bir üniversiteliler bürosunun kurulmasına karar verilmişti.²²

Julian Huxley'in ziyaretinden sonra kaleme alınan yazılarda UNESCO'ya yönelik bazı değerlendirmeler yapılmıştı. Bu çerçevede Bedrettin Tuncel teşkilatın tarihçesi ve yönetimini özetledikten sonra kapsamlı bir programa sahip olan kuruluşun ilgiyle karşılanacağını öne sürmüştü. Bu açıdan Beyrut'taki üçüncü genel konferanstan önce Türkiye'de de bu konunun önemle ele alınarak önce millî bir komisyon kurulması

¹⁶"Unesco'da delegelerimize tarizler", *Cumhuriyet*, 19 Eylül 1948, s. 3. Ayrıca bkz.: "Polonya Delegesi Delegemize tarziye verdi", *Ulus*, 19 Eylül 1948, s. 3. Fatalist kelimesi, yazgıcı (kaderci) anlamını taşımaktadır. Bkz.: <https://sozluk.gov.tr/>, (Çevrimiçi), 25 Nisan 2025.

¹⁷"Beirut Prepares to Receive Unesco Conference", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 9, October 1948, p. 1; "Unesco İcra Komitesi 11-12 kasımda İstanbul'da toplanıyor", *Ulus*, 16 Ekim 1948, s. 4. Bu gelişmenin ardından Beyrut kararının, UNESCO'nun Arap dünyasıyla doğrudan bağlantı kurabilmesi açısından önemli ve gerekli olduğu belirtilmişti. Bkz.: Camille Aboussouan, "Tiny Lebanon Offers Great Cultural Wealth", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 9, October 1948, p. 3.

¹⁸"Unesco'da delegelerimize tarizler", *Cumhuriyet*, 19 Eylül 1948, s. 3; "Polonya Delegesi Delegemize tarziye verdi", *Ulus*, 19 Eylül 1948, s. 3; "Unesco İcra Komitesi 11-12 kasımda İstanbul'da toplanıyor", *Ulus*, 16 Ekim 1948, s. 4.

¹⁹"Executive Board Meets in Istanbul", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 9, October 1948, p. 1.

²⁰"Bir Unesco heyeti Türkiye'ye geliyor", *Ulus*, 8 Nisan 1948, s. 2; "Unesco heyeti bugün geliyor", *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1948, s. 2; "Bir Unesco heyeti şehrimizde", *Cumhuriyet*, 11 Nisan 1948, s. 2; "Unesco heyeti Ankarada", *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1948, s. 3; "UNESCO Müdürü M. Huxley'in demeci", *Ulus*, 14 Nisan 1948, s. 1, 3. Ayrıca bkz.: "Dr. Huxley Ends Tour of Middle East Nations", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 5, June 1948, p. 3.

²¹Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA), 525/38067.154265.10, 1948.04.27; "Misafir Fransız Profesörünün muallimlerle hasbihali", *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1948, s. 2.

²²"Prof. Tevfik Sağlam Hollanda'ya gitti", *Ulus*, 1 Ağustos 1948, s. 2; "Unesco Dünya Üniversiteleri Konferansında", *Ulus*, 15 Ağustos 1948, s. 4.

ardından ülkedeki eğitim ve kültür faaliyetlerinden genel kurulun haberdar edilmesi gerekiyordu.²³ Buna karşılık Adnan Adıvar, kuruluşundan bu yana geçen zaman içerisinde teşkilatın henüz istenen başarıyı elde edemediği görüşünü savunmuştu. Diğer taraftan Türkiye'nin teşkilat bünyesindeki çalışmaları hakkında hükümetten bilgi talep etmiş ve Huxley'in gezisinden hangi sonuçların alındığını öğrenmek istemişti.²⁴

3. Yönetim Kurulu Toplantısı Hazırlıkları

İstanbul'daki toplantının kesinleşmesi üzerine hazırlıklar yapılmıştı. Bunların başında UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu'nun kurulması gelmekteydi. Komisyon başkanlığına Prof. Dr. Hamdi Akverdi atanırken; diğer üyeler Prof. Dr. Orhan Alisbah, Prof. Dr. Remzi Oğuz Arık, Prof. Dr. Fuat Baymur, Prof. Dr. İrfan Şahinbaş, Prof. Dr. Bedrettin Tuncel, Dr. Emin Bilgiç ve Ahmet Kutsi Tecer olarak belirlenmişti. Komisyon ilk toplantısını 9 Eylül 1948'de gerçekleştirdikten sonra²⁵ Millî Eğitim Bakanlığı'nın 18 Eylül 1948 tarihli yazısının Bakanlar Kurulu tarafından 11 Ekim 1948 tarihinde onaylanmasıyla resmîyet kazanmıştı.²⁶

Bu süreçteki diğer bir gelişme, 25 Ekim 1948'den itibaren Paris'te UNESCO adına yapılacak radyo yayınlarının esaslarını belirlemek üzere gerçekleştirilecek toplantıya bir Türk delegesinin de katılmasıydı. Bu toplantıya Millî Eğitim Bakanlığı ve Basın Yayın Genel Müdürlüğü adına Radyo Dairesi Müdürü Cevat Memduh Altar'ın katılması öngörülmüş ve kendisi 19 Ekim'de Paris'e gitmişti.²⁷ Toplantıya yönelik bir değerlendirmede, konunun önemine değinildikten sonra aynı toplantıda telif hakkı meselesinin de görüşüleceğine işaret edilmiş ve Türkiye'nin de bu konuda bir düzenleme yapması gereği vurgulanmıştı.²⁸

Hazırlık çalışmaları kapsamında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1 Kasım 1948'de Başbakanlığa gönderilen yazıda, UNESCO Heyeti'nin ağırlanmasına yönelik bilgiler verilip maddi talepte bulunulmuştu. Buna göre Reşat Nuri Güntekin, 8 Ekim 1948 tarihli yazısında İstanbul'a gelecek heyetin 40 kişiden oluşacağını ve 10-14 Kasım 1948 tarihleri arasında ikamet edeceğini belirtmişti. Heyetin İstanbul'daki otellerde misafir edilmesi için yer bulunması, kendilerine tahsis edilecek nakil araçlarının temin edilmesi ve buna benzer ihtiyaçların karşılanması için İstanbul Valiliği'nin yardımı Millî Eğitim Bakanlığı'nca sağlanacaktı. Ayrıca Yönetim Kurulu üyelerinin Türkiye hakkında olabildiğince olumlu izlenimler edinebilmeleri için Dışişleri ve Millî Eğitim Bakanlıklarından birer, UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu'ndan iki, İstanbul Üniversitesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi'nden ikişer, bilim ve sanat mensuplarından birer kişiden oluşan bir ağırlama heyeti kurulmuştu. Bu heyet misafirleri Türkiye'nin tanınmış bilim ve sanat mensuplarıyla tanıştıracak ve İstanbul'un önemli tarih ve sanat eserlerini kendilerine tanıttıracaktı.²⁹

Bu bilgilerin ardından Millî Eğitim Bakanlığı, Başbakanlık'tan maddi talepte bulunmuştu. Bu bağlamda UNESCO Heyeti'nin İstanbul'daki ikamet ve işe masrafları ile Ankara'dan ağırlama heyetine katılıp İstanbul'a gidecek olan dört kişinin yol paraları ve altı günlük yevmiyelerinin Başbakanlık bütçesinin 77. bölüm beşinci maddesinden ödenmesi talep edilmişti. Millî Eğitim Bakanlığı, 2 Kasım 1948'de bu yazıya bir ek yaparak talebine açıklık getirmişti. Yeni yazıda, UNESCO Yönetim Kurulu toplantısının 9-14 Kasım 1948 tarihleri arasında gerçekleştirileceği belirtilmiş ve İstanbul'a gelecek 45 kişilik heyetin otel, yemek, gezdirme ve

²³Bedrettin Tuncel, "UNESCO nedir?", *Ulus*, 16 Nisan 1948, s. 2.

²⁴A. Adnan Adıvar, "Unesco-Fikir hürriyeti-Dünya devleti", *Akşam*, 20 Mayıs 1948, s. 1-2.

²⁵"Turkish National Commission Meets", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 10, November 1948, p. 7.

²⁶BCA, 30.18.1.2/117.69.9, 11.10.1948. Bakanlar Kurulu'nun 25 Ağustos 1949 tarihli kararıyla UNECO Türkiye Millî Komisyonu kurularak, yönetmeliği kabul edilmiş ve böylece Geçici Millî Komisyon'un görevi sona ermişti. Bkz.: "Bakanlar Kurulu Kararı", *T.C. Resmî Gazete*, S. 7321, 1 Ekim 1949, s. 16977-16979.

²⁷"Unesco'nun toplantısı" *Ulus*, 19 Ekim 1948, s. 2.

²⁸Refik Ahmed Sevengil, "Telif Hakkı", *Cumhuriyet*, 25 Ekim 1948, s. 2.

²⁹BCA, 30.10.0.0/30.168.2, 14.02.1949.

diğer masraflarını karşılamak için Başbakanlık bütçesinin 77. bölüm beşinci maddesinden 10 bin liralık bir ödeneğin İstanbul Yüksek Okullar Saymanlığı'na gönderilmesi talebinde bulunulmuştu.³⁰

Bu talebe karşılık 4 Kasım 1948'de İkinci Şube Denetçisi tarafından Başbakanlık Saymanlık Müdürlüğü'ne gönderilen yazıda, Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinin 591. bölümünde söz konusu heyetinki de dâhil olmak üzere benzer harcamalar için bir ödenek bulunduğu vurgulanmıştı. Buna karşın 45 kişilik heyetin masraflarının, Başbakanlık bütçesinin 77. bölüm beşinci maddesinde yer alan Milletlerarası Kongre ve Toplantılara Katılma Giderleri bölümünden karşılanmak istenmesindeki nedenin açıklanması talep edilmişti. Ayrıca istenen 10 bin liranın kredi yoluyla bir kişi adına açılması gerekirken, Yüksek Okullar Saymanlığı adına avans olarak verilmesindeki dayanağın ne olduğu da sorulmuştu. Bu nedenlerle Millî Eğitim Bakanlığı'nın talebini içeren yazı iade edilmişti. Buna karşılık daha sonraki resmî yazışma sonucunda, Millî Eğitim Bakanlığı'nın Başbakanlık bütçesi üzerinden talep ettiği 10 bin liralık ödenek açılmıştı.³¹

Toplantı için İstanbul'da bulunan Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu üyelerinden Muhiddin Akdik ile Yayın Şubesi Müdürü Namık Katoğlu inceleme ve hazırlıklarına devam etmişlerdi. Bu kapsamda heyetin gelişine yönelik program yapılmıştı.³² 7 Kasım 1948'de bir Fransız uçağıyla İstanbul'a gelen UNESCO Yönetim Kurulu Genel Sekreteri Roger Barnes da, toplantı hazırlıkları ve konferans programıyla ilgilenmek üzere Türk Heyeti üyeleriyle görüşmüştü.³³ Aynı gün Reşat Nuri Güntekin hazırlıkların tamamlanmak üzere olduğunu kaydederken, 9 Kasım sabahı Pera Palas Otelinde Millî Eğitim Bakanlığı genel müfettişlerinden üç kişiyle Dışişleri Bakanlığı Genel Müdür Yardımcısı ve Vilayet Protokol Müdürü toplanarak misafirlerin ağırlanmasına yönelik yapılacak işleri belirlemişlerdi. Buna göre UNESCO Yönetim Kurulu üyelerini Bakan adına havaalanında Yükseköğretim Genel Müdürü Hamdi Akverdi karşılayacaktı. Bu isim dışında üniversitelerin temsilcileriyle İstanbul Valisi adına Vali Yardımcısı İhsan Ecemiş de karşılayanlar arasında bulunacaklardı. 14 Kasım'a kadar İstanbul'da kalacak olan misafirler havaalanında karşılandıktan sonra Pera Palas Otelinde kendilerine ayrılan daireye yerleştirileceklerdi.³⁴

UNESCO Heyeti'nin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan İstanbul'daki programına göre heyet, 10 Kasım sabahı Atatürk'ün ölüm yıl dönümü nedeniyle abideye bir çelenk koyduktan sonra vali ve belediye başkanını makamında ziyaret edecek, vali de kendilerine iadeiziyarete bulunacaktı. Öğleden sonra heyet gazetecilerle görüşecek, ardından İstanbul Üniversitesi rektörünü ziyaret edecekti. UNESCO Yönetim Kurulu'nun toplantıları 11 Kasım sabahı Yıldız Sarayı'nda başlayacaktı. Heyet öğleden sonra müzeler ile İstanbul Teknik Üniversitesi'ni ziyaret edecek, akşam da kendileri şerefine Belediye Gazinosu'nda verilen ziyafete katılacaktı. 12 Kasım sabahı toplantılara devam edilecek, öğleden sonra Boğaziçi'nde bir gezinti yapılacaktı. Bu gezinin dönüşünde Dolmabahçe'deki Resim ve Heykel Sergisi ziyaret edilecekti. 13 Kasım sabahı misafirler İstanbul'u dolaşacak, öğleden sonra Moda ve Adaları gezeceklerdi. Dönüşlerinde vakit olduğu takdirde Kadıköy Halkevi'nde UNESCO'nun faaliyetleri hakkında bir konuşma yapılacaktı. UNESCO

³⁰BCA, 30.10.0.0/30.168.2, 14.02.1949. Sözü edilen 1948 yılı Başbakanlık gider bütçesinin 77. bölümünde, uluslararası kongre ve toplantılara katılma giderleri bulunmaktaydı. Bu bölümün beşinci maddesinde ise Millî Eğitim Bakanlığı için ayrılan ödeneye yer verilmişti. Bkz.: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc030/kanuntbmmc030/kanuntbmmc03005161.pdf, (Çevrimiçi), 29 Mart 2025.

³¹BCA, 30.10.0.0/30.168.2, 14.02.1949. Sözü edilen Millî Eğitim Bakanlığı 1948 yılı bütçesinin 591. bölümünde, uluslararası kültür ilişkileri genel giderleri için ayrılan ödenek bulunmaktaydı. Bkz.: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc030/kanuntbmmc030/kanuntbmmc03005161.pdf, (Çevrimiçi), 29 Mart 2025. 14 Şubat 1949'da Başbakanlık Saymanlık Müdürlüğü tarafından Başbakanlık Yazı İşleri ve Sicil Müdürlüğü'ne gönderilen yazıda, İstanbul Yüksek Okullar Saymanlığı adına açılan 10 bin liralık kredi mahsubunun o güne kadar yapılmadığı hatırlatılmıştı. Bu açıdan söz konusu paraya ait Başbakanlık Yazı İşleri ve Sicil Müdürlüğü'ne iletilmiş harcama evrakı mevcutsa bunun saymanlığa gönderilmesi, bu evrak mevcut değilse mahsup süresinin bitiminden önce bu hesabın kapatılması istenmişti. Bkz.: BCA, 30.10.0.0/30.168.2, 14.02.1949.

³²"Unesco'nun on ikinci toplantısı yakında şehrimizde yapılacak", *Akşam*, 5 Kasım 1948, s. 3; "Unesco idare heyetinin yapacağı toplantı", *Son Posta*, 6 Kasım 1948, s. 2.

³³"Unesco yönetim kurulunun İstanbuldaki toplantısı", *Akşam*, 8 Kasım 1948, s. 2; "Unesco heyeti bugün geliyor", *Son Posta*, 9 Kasım 1948, s. 2.

³⁴"Unesco toplantısı hazırlıkları", *Vakit Yeni Gazete*, 8 Kasım 1948, s. 1; "Unesco üyeleri bugün uçakla geliyorlar", *Akşam*, 9 Kasım 1948, s. 1-2.

Heyeti, 14 Kasım'da İstanbul'dan ayrılacaktı.³⁵

Bu süreçte yapılan değerlendirmelerde UNESCO'nun konumu ve İstanbul toplantısının özelliğine değinilmişti. Fransa'dan yeni dönmüş olan eski Matbuat Genel Müdürü Vedat Nedim Tör, teşkilata yönelik görüşlerini Türkiye'yle bağlantılı şekilde açıklamıştı. UNESCO'nun, uluslararası kültür ve sanat değişimini sağlamak amacıyla kurulduğunu belirten Vedat Nedim'e göre, bu durum Türkiye gibi ülkelere kendi değerlerini tanıtmak açısından büyük bir fırsat sunmaktaydı. Türkiye bu kuruma üye olmasına ve Reşat Nuri Güntekin gibi değerli bir kişiyi ülke temsilcisi yapmasına karşın kendisine yeterli desteği sağlayamamıştı. Zira üye ülkeler çeşitli bürolar kurarak "harıl harıl" çalışırken Reşat Nuri'ye bir daktilo dahi verilmemişti. Artık bu tür uluslararası kuruluşlar içerisinde seslerini yeterince duyuramayan milletler ciddiye alınmama tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyorlardı. Bu açıdan Vedat Nedim, ülke temsilcisi Reşat Nuri'nin mutlaka desteklenmesi ve Türkiye'nin bu teşkilattan daha aktif bir şekilde faydalanması gereğini vurgulamıştı. Vedat Nedim'le söyleşiyi gerçekleştiren Şevket Rado da "Kendimizi dünyaya tanıtmak istiyorsak bilhassa UNESCO bahsinde alâkalı makamların harekete geçeceklerini ümit ediyorum" diyerek bu görüşü desteklemişti.³⁶

Reşat Nuri Güntekin de teşkilatın yönetim kurulu toplantılarının geleneksel olarak genel konferansların yapıldığı yerde gerçekleştirildiğine, ancak yabancı temsilcilerin İstanbul'u görme istekleri nedeniyle toplantının özel olarak buraya alındığına işaret etmişti. Henüz gelişme halinde bulunan teşkilatın birçok olumlu işin temelini attığını kaydeden Güntekin, Ankara'da geçici bir millî komisyon kurulduğunu ve bu komisyon aracılığıyla UNESCO'yla bağlantıya geçileceğini söylemişti. UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu üyelerinden Prof. Dr. Orhan Alisbah da teşkilatın çalışma alanlarını özetlemişti.³⁷

4. UNESCO Yönetim Kurulu'nun İstanbul'a Gelişi

UNESCO toplantısına katılmak üzere İstanbul'a gelecek olan Yönetim Kurulu 18 kişiden oluşurken, kâtip ve diğer memurlarla birlikte geleceklerin sayısının 45 kişiyi bulması bekleniyordu.³⁸ Bu kapsamda Brezilya, Çekoslovakya ve Venezuela delegelerinin yanı sıra Türkiye'nin UNESCO temsilcisi Reşat Nuri Güntekin de 4 Kasım 1948'de İstanbul vapuruyla İstanbul'a gelmişti. Aralarında genel müdürün de yer aldığı diğer delegelerin, 9 Kasım'da özel bir uçakla İstanbul'a gelmeleri bekleniyordu.³⁹ Brezilya delegesi İstanbul toplantısının amacını, Türkiye'ye ait konuları bizzat yerinde incelemek olarak açıklamıştı. Böylece UNESCO'yla Türkiye arasındaki iş birliğinin artacağı düşünülmektedir. Delege ayrıca UNESCO'nun amacı ve o güne kadarki faaliyetleri hakkında bilgi vermişti.⁴⁰

Gelen üyeler, 5 Kasım'da İstanbul'un tarihi abidelerini gezmişlerdi. 7 Kasım'da UNESCO Yönetim Kurulu Genel Sekreteri Roger Barnes bir Fransız uçağıyla İstanbul'a gelmişti.⁴¹ Kendisi İstanbul toplantısının Beyrut'taki genel konferans için hazırlık niteliği taşıdığını açıkladıktan sonra, birçok kişinin tam olarak anlamadığı UNESCO'yu Türk milletine daha yakından tanıtabilme fırsatını elde etmelerinden dolayı memnun

³⁵"Unesco toplantısı", *Yeni Sabah*, 6 Kasım 1948, s. 2; "Unesco üyeleri bugün geliyorlar", *Akşam*, 9 Kasım 1948, s. 2; "Unesco toplantısının programı hazırlandı", *Cumhuriyet*, 9 Kasım 1948, s. 1, 4; "Unesco üyeleri İstanbul'da", *Ulus*, 10 Kasım 1948, s. 3.

³⁶Şevket Rado, "UNESCO'nun çalışmaları içinde Türkiye'nin durumu", *Akşam*, 21 Ekim 1948, s. 5. UNESCO'nun kültürel yöndeki amacı ve faaliyetlerini özetleyen bir yazı için bkz.: "Unesconun gayeleri", *Yeni Sabah*, 7 Kasım 1948, s. 2.

³⁷"Unesco'nun şehrimizdeki toplantısı", *Cumhuriyet*, 5 Kasım 1948, s. 4; "Unesco'nun Yıldızda yapacağı toplantı", *Cumhuriyet*, 8 Kasım 1948, s. 3; "Unesco toplantısı", *Vakit Yeni Gazete*, 8 Kasım 1948, s. 2.

³⁸"Unesco idare heyeti burada toplanıyor", *Vakit Yeni Gazete*, 5 Kasım 1948, s. 1; "UNESCO toplantısı", *Vatan*, 5 Kasım 1948, s. 3.

³⁹"Unesco toplantısı", *Akşam*, 5 Kasım 1948, s. 2; "UNESCO toplantısı", *Vatan*, 5 Kasım 1948, s. 3; "Unesco idare heyeti burada toplanıyor", *Vakit Yeni Gazete*, 5 Kasım 1948, s. 1; "Unesco yönetim kurulunun İstanbul'daki toplantısı", *Akşam*, 8 Kasım 1948, s. 2; "Unesco'nun Yıldızda yapacağı toplantı", *Cumhuriyet*, 8 Kasım 1948, s. 3.

⁴⁰"Unesco hazırlık toplantısı", *Hürriyet*, 6 Kasım 1948, s. 1, 4.

⁴¹"Unesco Heyetinin şehrimizdeki tetkikleri", *Cumhuriyet*, 6 Kasım 1948, s. 2; "Unesco'nun Yıldızda yapacağı toplantı", *Cumhuriyet*, 8 Kasım 1948, s. 1.

olduklarını söylemişti. Böylece teşkilatın sadece masa başında kırtasiye işleriyle ilgilenmediğini örnekleriyle gösterebileceklerdi. Barnes memnuniyetlerinin diğer nedenini de “... bizim, sizi çok az tanıyan ecnebilerin, Türk milletini daha yakından tanımak fırsatını elde etmemizdir” sözleriyle ortaya koymuştu.⁴²

Heyetin önemli bir kısmı beklendiği gibi 9 Kasım günü saat 17.30’da bir Hollanda uçağıyla İstanbul’a gelip Pera Palas Otel’ine geçmişti. Temsilcileri Yeşilköy’de vali yardımcısı, Millî Eğitim Bakanlığı adına yükseköğretim genel müdürü, protokol genel müdür yardımcısı, Dışişleri Bakanlığı yetkilisi, Türkiye’nin UNESCO daimî delegesi Reşat Nuri Güntekin, İstanbul’daki UNESCO temsilcileri, Amerikan Kültür Ataşesi, UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu üyelerinden Prof. Dr. Orhan Alisbah karşılamıştı. Diğer üyeler de 10 Kasım’da uçakla geleceklerdi.⁴³ Zaman içerisinde tüm davetlilerin gelmesiyle birlikte UNESCO Heyeti’nin sayısı 48’e çıkmıştı.⁴⁴

UNESCO Yönetim Kurulu Başkanı Ronald Walker uçaktan indikten sonra yaptığı açıklamada, Türk Hükûmeti’nin Beyrut toplantısından önce kendilerini İstanbul’a davet etmelerini memnuniyetle karşıladıklarını ve bu gezinin kendileri açısından büyük bir önem taşıdığını söylemişti. Zira bu gezi ülkeler arasında sıkı bir iş birliğine zemin hazırlayacaktı. İngiliz delegasyonu başkanı D. Hardman, Yıldız’daki toplantılara katılamayacağını söylemekle birlikte Hasan Âli Yücel’in davetiyle 11 Kasım’da Ankara’ya gidip Türk eğitim teşkilatı üzerinde incelemelerde bulunacağını açıklamıştı. Kendisi ayrıca UNESCO’nun, savaşta tahribata uğrayan okulların hemen açılmasını sağlamak gibi kısa vadeli ve mutlu bir dünyanın temellerini hazırlamak gibi uzun vadeli olmak üzere iki görev alanının olduğunu belirtmiş ve ülkelerin son Dünya Savaşı’ndan sonra daha tedbirli hareket edecekleri varsayımıyla üçüncü bir dünya savaşının çıkmayacağı görüşünü aktarmıştı.⁴⁵ Pera Palas Otel’ine geçildikten sonra konuşan bir heyet üyesi de İstanbul’daki toplantının Beyrut Genel Konferansı’na bir hazırlık niteliği taşıdığını söyledikten sonra, UNESCO bütçesinin 8 milyon dolar olduğunu ve bu paraya, en çok Amerika olmak üzere, her ülkenin bütçesi oranında katkı sağladığını vurgulamıştı.⁴⁶

İstanbul’a gelen heyet üyeleri, toplantının resmen açılmasından önce 8 Kasım’da Yıldız Sarayı’nda bir hazırlık toplantısı yaptıktan sonra 10 Kasım sabahı Atatürk’ün ölüm yıldönümü nedeniyle Taksim Abidesi’ne bir çelenk koymuş, daha sonra İstanbul Valisi ile İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi rektörlerini ziyaret etmiş ve bu kişilerin iadeiziyaretlerini Pera Palas Otel’inde kabul etmişlerdi.⁴⁷ Ardından saat 16.00’da Pera Palas Otel’inde bir basın toplantısı düzenleyerek, UNESCO’nun faaliyetleri hakkında bilgi vermişlerdi. Basın toplantısına UNESCO Genel Müdürü Julian Huxley, Yönetim Kurulu Başkanı Ronald Walker ve Yönetim Kurulu üyelerinden Radhakrishnan katılmıştı.⁴⁸

⁴²“Unesco toplantısı hazırlıkları”, *Vakit Yeni Gazete*, 8 Kasım 1948, s. 1.

⁴³“Unesco üyeleri bugün uçakla geliyorlar”, *Akşam*, 9 Kasım 1948, s. 1; “Unesco üyeleri yarın Yıldızda toplanıyorlar”, *Akşam*, 10 Kasım 1948, s. 2; “Unesco üyeleri İstanbul’da”, *Ulus*, 10 Kasım 1948, s. 3; “Dün gelen Unesco delegeleri”, *Vakit Yeni Gazete*, 10 Kasım 1948, s. 2; “Unesco heyeti dün geldi”, *Vatan*, 10 Kasım 1948, s. 3.

⁴⁴“Unesco heyeti geliyor”, *Vatan*, 15 Kasım 1948, s. 3.

⁴⁵“Unesco üyeleri yarın Yıldızda toplanıyorlar”, *Akşam*, 10 Kasım 1948, s. 2; “Dün gelen Unesco delegeleri”, *Vakit Yeni Gazete*, 10 Kasım 1948, s. 2; “Unesco heyeti dün geldi”, *Vatan*, 10 Kasım 1948, s. 3.

⁴⁶“Unesco heyeti dün geldi”, *Hürriyet*, 10 Kasım 1948, s. 6.

⁴⁷“Unesco delegeleri bir toplantı yaptılar”, *Ulus*, 9 Kasım 1948, s. 3; “Unesco üyeleri yarın Yıldızda toplanıyorlar”, *Akşam*, 10 Kasım 1948, s. 2; “Unesco bugün toplanıyor, dün heyet Başkanları gazetecilerle görüştü”, *Son Posta*, 11 Kasım 1948, s. 5; “İstanbul’daki Unesco Heyetinin ziyaretleri”, *Ulus*, 11 Kasım 1948, s. 4; “Unesco bugün çalışmalarına başlıyor”, *Vakit Yeni Gazete*, 11 Kasım 1948, s. 1; *Ayın Tarihi*, No. 180, Kasım 1948, s. 13-14.

⁴⁸“Unesco heyeti çalışmalarına başladı”, *Akşam*, 11 Kasım 1948, s. 1; “Unesco bugün çalışmalarına başlıyor”, *Vakit Yeni Gazete*, 11 Kasım 1948, s. 1, 3; “Unesco bugün toplanıyor”, *Vatan*, 11 Kasım 1948, s. 3.

Resim 1*UNESCO Delegelerinin Taksim Abidesi'ne Çelenk Koyması*

(Hürriyet, 11 Kasım 1948, s. 3)

Basın toplantısında Ronald Walker kurumun ortaya çıkışı ve amacını ifade ettikten sonra teşkilatın Türkiye’de hangi faaliyetlerde bulunabileceğini söylemişti. 18 milletin temsilcisinin katılacağı İstanbul’daki toplantılarda uluslararası kültür ve fikir hareketleri her açıdan gelişme imkânı bulacaktı. Ardından gazetecilerin sorularına verdiği cevaplarda, UNESCO’nun BM’ye rakip olmayıp uluslararası eğitim, bilim ve kültür ilişkilerini destekleyerek barışın gerçekleşmesine hizmet ettiğini açıklamıştı. Ancak bunun için yerel hükûmetlerin karşılıklı iş birliği gerekmektedir. UNESCO hiçbir devletin millî eğitim sistemine müdahale etmeyecekse de uygulanan eğitim sistemlerinin teşkilatın amaçlarına ulaşmayı kolaylaştırıcı yönde olması önem taşıyordu. O gün için ekonomik ve siyasal açıdan iki kutba ayrılan dünya ülkelerinin birleşebilmesi için UNESCO’nun ne yapabileceği yönündeki bir soruya cevaben, Sovyet Rusya’nın teşkilata katılmamasına karşın kendisine bağımlı olan Çekoslovakya ve Polonya’nın üye olduğuna dikkat çekmiş ve yapılacak çalışmalarla söz konusu ayrılıkların zamanla ortadan kalkabileceğini öne sürmüştü. Kendisinden sonra konuşan Julian Huxley de teşkilatın kısa ve uzun vadeli görevlerle yükümlü olduğunu ve kurulacak haber alma merkezleriyle ülkelerin yaptığı bilimsel faaliyetlerin yayımlanacağını belirtmişti. Ona göre teşkilatın üç yıllık faaliyetleri, amaçlarına ulaşmaya her gün biraz daha yaklaştığını ortaya koymaktaydı.⁴⁹

Basın toplantısının yapıldığı günün akşamı saat 17.00’de heyet şerefine İstanbul Üniversitesi tarafından Park Otel’de bir çay ziyafeti verilmişti. UNESCO üyelerinin yanı sıra profesörler ile birçok tanınmış kültür insanının katıldığı ziyafet, olumlu bir hava içinde geçmişti.⁵⁰

⁴⁹“Unesco’nun toplantıları bu gün başlıyor”, *Cumhuriyet*, 11 Kasım 1948, s. 4; “Unesco çalışmalarına başladı”, *Vakit Yeni Gazete*, 11 Kasım 1948, s. 3; “Unesco bugün toplanıyor”, *Vatan*, 11 Kasım 1948, s. 3.

⁵⁰“Unesco heyeti”, *Akşam*, 11 Kasım 1948, s. 2; “Unesco bugün çalışmalarına başlıyor”, *Vakit Yeni Gazete*, 11 Kasım 1948, s. 1; “Unesco bugün toplanıyor”, *Vatan*, 11 Kasım 1948, s. 3.

5. Yönetim Kurulu Toplantısının Açılışı ve Yapılan Çalışmalar

İstanbul'daki toplantı, UNESCO Yönetim Kurulu'nun 12. toplantısı olarak gerçekleştirilecekti.⁵¹ Toplantının amaçları, Türkiye ile komşu bölgelerdeki halklar arasında teşkilatın amaç ve çalışmaları ile Beyrut Genel Konferansı'na yönelik ilgi uyandırmak ve Beyrut'taki konferansa sunulacak gündemi hazırlamaktı.⁵² Yönetim Kurulu toplantısının bir kısmı genel, bir kısmı da özel nitelikte olacaktı. Özel toplantılardan birinde, görev süresini doldurmuş olan Julian Huxley'in yerine seçilecek yeni genel müdür adayı belirlenip Beyrut'taki genel konferansa sunulacaktı. Toplantıların önemli bir özelliği de tüm dinleyicilere açık bir şekilde düzenlenmesiydi. Böylece toplantılarda yapılacak görüşmeler isteyen herkes tarafından izlenebilecekti.⁵³

UNESCO Yönetim Kurulu'nun İstanbul'daki toplantısında görüşülecek dokuz gündem maddesi şu başlıkları içermektedir:

- 11. Yönetim Kurulu toplantısı tutanaklarının kabulü,
- Genel müdürün son toplantıdan sonraki devre çalışmalarına dair raporu,
- Genel müdürün yıllık çalışma raporu, programla ilgili konular, UNESCO kitap kuponu yöntemi hakkındaki rapor,
- Gayriresmî uluslararası kuruluşlarla ilişkiler,
- Mali konular,
- İmarla ilgili konular,
- Yönetim Kurulu'yla ilgili konular,
- Genel müdür adaylığı işinin incelenmesi,
- Çeşitli dilekler.⁵⁴

UNESCO Yönetim Kurulu ilk toplantısını 11 Kasım 1948 günü sabah saat 9.30'da Yıldız Sarayı'nda gerçekleştirmişti. Toplantıda Polonya ve Çin delegeleri henüz gelemediğinden UNESCO Yönetim Kurulu'nun 16 üyesiyle UNESCO Genel Müdürü ve iki başkan yardımcısı bulunurken, Türkiye'yi Reşat Nuri Güntekin temsil etmişti.⁵⁵ Toplantıyı açıp Fransızca bir konuşma yapan Türkiye'nin UNESCO Geçici Millî Komisyon üyesi Prof. Dr. Orhan Alisbah delegeleri selamlayıp UNESCO'nun halk eğitime yönelik çalışmalarından söz etmiş ve Türk milletinin uluslararası faaliyetlerdeki konumuna değinmişti. Daha sonra Başkan Ronald Walker UNESCO'nun, sadece Türkiye Hükûmeti'nce kendilerine gösterilen özel misafirperverlikten dolayı değil, aynı zamanda bu ziyaretin Türk profesörleri, eğitimci ve bilim adamlarıyla fikir alışverişinde bulunma imkânı vermiş olmasından dolayı memnun olduğunu söylemişti. Bu bağlamda kurul üyelerinden birçoğu, uluslararası anlaşma zemini için pratik yollar oluşturmak yolunda tartışma yapıp fikir alışverişinde bulunma fırsatına kavuşmuşlardı. Kendileri açısından Türkiye'de bulunmak bir başarıydı; zira Türkiye kendi millî komisyonunu teşkil etmiş ülkelerden biriydi. Millî komisyonların önemi, UNESCO Sözleşmesi

⁵¹"Unesco'nun on ikinci toplantısı yakında şehrimizde yapılacak", *Akşam*, 5 Kasım 1948, s. 3.

⁵²"Executive Board Meets in Istanbul", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 9, October 1948, p. 1; "Unesco yönetim kurulunun İstanbul'daki toplantısı", *Akşam*, 8 Kasım 1948, s. 2; "Unesco toplantısı hazırlıkları", *Vakit Yeni Gazete*, 8 Kasım 1948, s. 1-2; "Unesco üyeleri bugün uçakla geliyorlar", *Akşam*, 9 Kasım 1948, s. 1; "Unesco heyeti çalışmalarına başladı", *Akşam*, 11 Kasım 1948, s. 1.

⁵³"Unesco idare heyeti burada toplanıyor", *Vakit Yeni Gazete*, 5 Kasım 1948, s. 1; "Unesco yönetim kurulunun İstanbul'daki toplantısı", *Akşam*, 8 Kasım 1948, s. 2; "Unesco'nun Yıldızda yapacağı toplantı", *Cumhuriyet*, 8 Kasım 1948, s. 3; "Unesco toplantısı", *Vakit Yeni Gazete*, 8 Kasım 1948, s. 2.

⁵⁴"Unesco idare heyeti bu sabah da toplandı", *Akşam*, 12 Kasım 1948, s. 1-2; "Yıldız'daki Unesco toplantısı başladı", *Yeni Sabah*, 12 Kasım 1948, s. 3; *Ayın Tarihi*, No. 180, Kasım 1948, s. 18. Ayrıca bkz.: "Unesco toplantısı", *Vakit Yeni Gazete*, 8 Kasım 1948, s. 2; "Unesco heyeti dün geldi", *Hürriyet*, 10 Kasım 1948, s. 6; "Unesco'nun toplantıları bu gün başlıyor", *Cumhuriyet*, 11 Kasım 1948, s. 4.

⁵⁵"Unesco heyeti çalışmalarına başladı", *Akşam*, 11 Kasım 1948, s. 1; "Unesco icra komitesi ilk toplantısını dün yaptı", *Hürriyet*, 12 Kasım 1948, s. 1; "Unesco yönetim kurulu toplanırken", *Vakit Yeni Gazete*, 12 Kasım 1948, s. 1.

gereğince teşkilat ile üye devletler arasında en etkili şekilde iş birliği yapacak kuruluşlar olmalarından kaynaklanıyordu.⁵⁶

Hindistan delegesi Radhakrishnan da toplantının İstanbul'da yapılmasından duyduğu memnuniyeti belirtip UNESCO açısından Türkiye'nin önemine değinmişti. Cumhuriyetin 25. yılını kutlayan Türkiye, modern yaşama uyum sağlamaya başlamakla birlikte bütçesinin %45'ini millî savunma için ayırmak zorunda kalması, diğer önemli ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştıracığından üzüntü verici bir durumdu. Delegeye göre savaştan, küçük devletleri peşlerinden sürükleyen büyük devletler sorumluydu ve dünyayı endişeli durumundan kurtarmak gerekiyordu. Bu çerçevede eğitim, bilim ve kültür ayrı ayrı ve başlı başına güzel olan nitelikleri içermekle birlikte bunlar insanlığı iyiye olduğu kadar kötülüğe de yöneltebilirdi. Bu açıdan UNESCO bu konudaki uzlaşmayı temin edecekti.⁵⁷

Açılış konuşmalarından sonra gündemin görüşülmesine geçilmeden önce Ronald Walker, Mısır delegesi Şefik Gornal'ın yerine Dr. El Divani'nin bulunduğunu, Meksika'nın Paris Büyükelçisi'nin yerine de Dr. Martiniez Baez'in toplantıya katıldığını açıklamıştı. Çin delegesi Prof. Dr. Çen Yuan da hava muhalefeti nedeniyle ancak o gün öğleden sonra gelebilecekti. Ardından gündemin görüşülmesine geçilerek, Yönetim Kurulu'nun 11. toplantısının tutanakları kabul edilmiş, UNESCO'nun son dönem çalışmalarına dair rapor okunmuş, 1949 yılı bütçesinde değişiklik istenmiş ve genel müdür yıllık çalışma raporunun özetini okumuştur. Buna göre inceleme yapmak amacıyla üç eğitim heyeti Filipinler, Afganistan ve Macaristan'a gönderilmiş, insanlık tarihi hakkında çeşitli konferanslar verilmiş, öğretmenler için el kitapları yayımlanıp ağırlıklı olarak savaştan zarar gören ülkelere gönderilmişti. Ayrıca 18 ülkenin radyo yöneticileriyle yapılan toplantılar sonucunda bu ülkelerin haftada 15 dakikalık yayın yapmaları sağlanmış ve tarım, eğitim ve kültür alanlarında broşürler yayımlanmıştı.⁵⁸

Söz konusu raporun oybirliğiyle kabulünden sonra UNESCO kitap kuponu hakkındaki rapor okunmuştu. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki döviz durumu nedeniyle yabancı ülkelere alınacak kitaplara bir kolaylık sağlaması amacıyla kurulması düşünülen UNESCO kitap kuponu konusu görüşülürken Brezilyalı üye söz almıştı. Kendisi Beyrut toplantısına çok az bir zaman kaldığına dikkat çekerek, gündemdeki maddelerden genel müdür adaylığı işinin önemi dolayısıyla önceden görüşülmesini teklif etmiş ve bu teklif yoğun tartışmalara neden olmuştu. Bu çerçevede İngiliz delegesi böyle bir kararın toplantıyı dinlemeye gelen basın mensuplarıyla diğer davetlileri gücendireceğini öne sürmüştü. Buna karşılık ertesi günkü ilk oturumun saat 11.00'e kadar açık yapılması, ardından yapılacak kapalı oturumda genel müdür adaylığı konusunun görüşülmesine karar verilmişti.⁵⁹

Gündemin diğer bir maddesi, uluslararası gayriresmî kuruluşlarla ilişkilere dairdi. Özellikle tiyatro ve müziği ilgilendiren bu başlık için söz alan İngiliz delegesi, söz konusu kuruluşlarla bağlantı kurmanın uluslararası bağları her anlamda güçlendireceğini söylemişti. Özellikle güzel sanatlar alanındaki yakınlaşma milletlerin birbirleriyle anlaşmalarını kolaylaştıracak ve bu alanda müzik ön planda yer alacaktı. Dünya üniversiteleriyle iş birliği maddesinde de Amerikan delegesi, üniversitelerin eğitimin temel taşı olmalarından hareketle bu iş birliğinin gerçekleşmesi için her yola başvurulması gerektiğini ifade etmişti.

⁵⁶“Unesco idare heyeti bu sabah da toplandı”, *Akşam*, 12 Kasım 1948, s. 1; “Unesco icra komitesi ilk toplantısını dün yaptı”, *Hürriyet*, 12 Kasım 1948, s. 1; “Unesco Yönetim Kurulu dün toplandı”, *Ulus*, 12 Kasım 1948, s. 3; “Unesco yönetim kurulu toplanırken”, *Vakit Yeni Gazete*, 12 Kasım 1948, s. 1-2; “Unesco İcraî Komitesi, dün Yıldızda toplandı”, *Vatan*, 12 Kasım 1948, s. 1, 5.

⁵⁷“Unesco Yönetim Kurulu dün ilk içtimainı yaptı”, *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1948, s. 3; “Unesco icra komitesi ilk toplantısını dün yaptı”, *Hürriyet*, 12 Kasım 1948, s. 1, 4; “Unesco Yönetim Kurulu dün toplandı”, *Ulus*, 12 Kasım 1948, s. 1; “Unesco yönetim kurulu toplanırken”, *Vakit Yeni Gazete*, 12 Kasım 1948, s. 2; “Unesco İcraî Komitesi dün Yıldızda toplandı”, *Vatan*, 12 Kasım 1948, s. 5.

⁵⁸“Unesco Yönetim Kurulu dün toplandı”, *Ulus*, 12 Kasım 1948, s. 3; “Unesco Yönetim Kurulu dün ilk içtimainı yaptı”, *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1948, s. 3; “Unesco yönetim kurulu toplanırken”, *Vakit Yeni Gazete*, 12 Kasım 1948, s. 2.

⁵⁹“Unesco heyeti bu sabah da toplandı”, *Akşam*, 12 Kasım 1948, s. 2; “Unesco Yönetim Kurulu Yıldızda toplandı”, *Son Posta*, 12 Kasım 1948, s. 5; “Unesco yönetim kurulu toplanırken”, *Vakit Yeni Gazete*, 12 Kasım 1948, s. 2.

Bunun üzerine Julian Huxley, daha o günden Türk üniversitelerinin bu iş birliğine hazır olduklarını vurgulamıştı. Söz konusu gündem maddelerinin görülmesinin ardından saat 12.45'te, ertesi gün saat 9.30'da tekrar toplanmak üzere ilk günkü oturum sona ermişti.⁶⁰

İlk günkü oturuma yönelik izlenimlerinde, toplantının başından sonuna kadar sakin bir ortamda geçtiği, en faal üyelerin Fransız, İngiliz ve Brezilyalı delegeler olduğu, Türk delegelerin herhangi bir konuşma yapmadıkları ve toplantının sona ermesine yönelik teklifi ilk olarak Meksika delegesinin onayladığı belirtilmişti. Dikkat çekilen bir nokta da teşkilatın kâğıda pratik sonuçlardan daha fazla değer verdiğiydi. Zira Meksika'da yapılan genel konferansta günde 1,5 ton kâğıt kullanılmıştı.⁶¹

Bu süreçte Ronald Walker, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye bir telgraf çekerek, Türkiye'de gördükleri misafirperverlik ve yakın ilgiden dolayı teşekkür etmişti. İlk toplantının ardından öğleden sonra heyet Ayasofya Müzesi, Sultanahmet ve Süleymaniye Camileri ile Yerebatan Sarayı'nı gezmiş, saat 17.30'da İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğü heyet şerefine üniversite kütüphanesi salonunda bir çay ziyafeti vermişti. Bu ziyafette heyet üyelerinin dışında İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Hamdi Peynircioğlu, İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, fakültelerin dekanları, profesörler ve davetliler yer almışlardı. Heyet ziyafet sırasında üniversitenin laboratuvarlarıyla diğer kısımlarını gezmiş ve Türk kültür insanlarıyla görüşmüştü. Bu açıdan olumlu bir ortamda gerçekleşen çay ziyafeti, heyet üyeleriyle Türk kültür mensuplarının daha yakın bir ilişki kurmaları açısından faydalı olmuştu. Akşam da İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar Taksim Gazinosu'nda misafirler için bir yemek düzenlemişti. Ziyafette misafirlerin yanı sıra üniversite rektörleri, profesörler ve gazetelerin başyazarları bulunmuştu. Yemek, UNESCO Heyeti'nin Türk eğitim, bilim ve kültür camiasının ileri gelenlerini daha yakından tanımasını sağlamıştı. Lütfi Kırdar konuşmasında delegeleri selamlayıp teşkilatın dünya kültürüne yönelik hizmetlerinden söz etmiş, Ronald Walker da Türkiye'de gördükleri kabulden dolayı teşekkür etmişti.⁶²

İlk günkü toplantı sırasında bir gazeteci, UNESCO Heyeti'nin barışın korunmasına dair görüşlerini almıştı. Gazeteci öncelikle şu sözlerle heyetin iyimserliğini ve çalışmalarına yönelik takdirini aktarmıştı:

“Dünyanın muhtelif yerlerinden kalkıp buraya gelen bu adamların hepsinde bir canlılık var. Hepsinin yüzlerinde ve ifadelerinde bir nikbinlik görülüyor. Hiç biri [hiçbiri] dünyanın vaziyetinden ümitsiz değil. Bilâkis istikbale ümitle bakıyorlar ve gelecek yıllar ve nesiller için bin bir proje düşünüyorlar. Kendilerini insanlığın ve sulhun hizmetine tahsis etmiş olan bu adamlar büyük bir vakarla vazifelerini başarıırken devletlerarası münasebetlerin gerginliği asla onları bedbinliğe sevk etmiyor [sevk etmiyor].”⁶³

Gazetecinin görüşüne başvurduğu isimlerden biri olan Ronald Walker, barışın korunması için UNESCO'nun rolüne vurgu yapmış ve aydınlara büyük bir görev düştüğünü söylemişti. Aydınlar halkla ve siyasi temsilcilerle bağlantıya geçerek barışın anlam ve önemini açıklayıp kitleleri aydınlatmalıydılar. Aynı şekilde Reşat Nuri Güntekin de aydınların rolüne işaret etmiş ve bu kişilerin geniş bir etki alanı ile olanaklara sahip olmaları nedeniyle ülkelerarası iş birliği fikrinin yayılıp kökleşmesinde kendilerine büyük görevler düştüğünü kaydetmişti.⁶⁴

⁶⁰“Unesco Yönetim Kurulu dün ilk içtimainı yaptı”, *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1948, s. 3; “Unesco Yönetim Kurulu dün toplandı”, *Ulus*, 12 Kasım 1948, s. 3; “Unesco yönetim kurulu toplanırken”, *Vakit Yeni Gazete*, 12 Kasım 1948, s. 2.

⁶¹“Unesco Yönetim Kurulu dün ilk içtimainı yaptı”, *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1948, s. 3; “Unesco yönetim kurulu toplanırken”, *Vakit Yeni Gazete*, 12 Kasım 1948, s. 2.

⁶²“Unesco Yönetim Kurulu dün ilk içtimainı yaptı”, *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1948, s. 3; “Unesco icra komitesi ilk toplantısını dün yaptı”, *Hürriyet*, 12 Kasım 1948, s. 4; “Unesco heyeti bu sabah da toplandı”, *Akşam*, 12 Kasım 1948, s. 2; “Unesco yönetim kurulu toplanırken”, *Vakit Yeni Gazete*, 12 Kasım 1948, s. 2; “Yıldız'daki Unesco toplantısı başladı”, *Yeni Sabah*, 12 Kasım 1948, s. 3; “Unesco İcraî Komitesi dün Yıldızda toplandı”, *Vatan*, 12 Kasım 1948, s. 5.

⁶³Hıfzı Topuz, “Sulhun korunması”, *Akşam*, 12 Kasım 1948, s. 2.

⁶⁴Hıfzı Topuz, “Sulhun korunması”, *Akşam*, 12 Kasım 1948, s. 2.

Aktarılan görüşler kapsamında uluslararası barışın korunması için UNESCO'nun rolü de öne çıkarılmıştı. Bu kapsamda teşkilatın Genel Müdür Yardımcısı H.C. Laves'e göre, barışı korumak için her anlamda milletlerarası iş birliğine gidilmeliydi. Kendileri UNESCO olarak kültür, eğitim ve bilim insanları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesine çalışıyorlardı. Zira milletlerarası ilişkilerin geliştirilmesi barış ortamını güçlendirecekti. Yunan delege Prof. Dr. Aleksandr Fotiadis de barışın korunmasında UNESCO'nun önemine değinmişti. Aydınlar arasında UNESCO aracılığıyla kültürel ve bilimsel ilişkilerin geliştirilmesi önem taşımakla birlikte, bunun için özgürlük ve demokrasi bağlamında anlayış gösterilmesi gerekiyordu. Fransız delege Roger Seydoux da teşkilatın rolüne atıf yapmasına karşın bunun yeterli olacağı iddiasını taşııyordu. Zira teşkilatın yaptığı çalışmaların sonuçları geç alınacaktı. Bununla birlikte teşkilatın çalışmaları bir iyimserliğe de yol açmaktaydı. Yapılan çalışmaların daha başarılı olabilmesi adına, çok geniş ve soyut olarak tanımlanan barış kavramı daha somut hale getirilmeli, özel projeler hazırlanarak kamuoyu aydınlatılmalı, UNESCO da radyo, kitap, film ve gazete gibi araçlarla bu süreci desteklemeliydi.⁶⁵

Uluslararası bir niteliği olan bilimin sonuçlarından tüm insanlığın yararlanması gereğine inanan Prof. Dr. Pierre Roger, UNESCO'nun kuracağı bilim merkezlerinin bu amacın gerçekleşmesine hizmet edeceği görüşünü savunmuştu. Brezilya delegesi P. Carnefro, barışı koruyan binlerce etken olduğu ve bunlardan herhangi birinin bozulmasının ahenk ve birliğe zarar vereceği düşüncesindeydi. Bu ahengin korunması ekonomik ve ideolojik etkenlere bağlıydı ve UNESCO ideolojik ahengi temine çalışıyordu. Kendisi bunun olumlu sonuçlar doğuracağına inanıyordu. Çek delege Dr. Jan Opecensky ise barış yolunda kültürün önemini, "Kültür süngü hizmetinden kurtarıldığı takdirde dünya sulhuna hizmet edecektir" sözleriyle ortaya koymuştu.⁶⁶

Toplantıların başladığı gün yapılan bir haberde, başta Ronald Walker olmak üzere heyet içerisinde yer alan önemli isimlerin biyografileri verilerek, kamuoyu teşkilat hakkında bilgilendirilmişti.⁶⁷ Düşüncelerini aktaran Peyami Safa'ya göre de, yönetiminde Julian Huxley gibi önemli bir bilim insanının olduğu UNESCO, dünyanın en seçkin eğitim ve fikir insanlarını bünyesinde toplayarak milletler arasındaki ilişkilerin organik bir düzene kavuşmasını önleyen etkenleri ortadan kaldırmak açısından önemli bir teşkilat olmuştu.⁶⁸ Safa, yönetim kurulu toplantısının İstanbul'da yapılmasının önemini de şu sözlerle ortaya koymuştu:

"Türk aydını, böyle bir hâdisenin önemini ve memleketin fikir hareketleri tarihine kaydedeceği şerefi müdriktir. Havasında eski ve büyük medeniyetlerin şuuru yüzen İstanbul, değerli misafirlerini sıcak bir anlayışla kucaklıyor; ve bütün memleket, hiç şüphesiz, kendi kolları arasında doğacak fikir ve hamlelerin, UNESCO'yu müşterek hedefe yaklaştırmakta büyük bir âmil olmasını dilemektedir. Dünya ilminin ve eğitiminin Birleşmiş Milletler teşkilâtındaki seçme temsilcilerini aramızda görmekten duyduğumuz bahtiyarlığı ifadelendirirken, onları hedeflerinin yüksekliği hizasında büyük bir saygı ile selâmlarız."⁶⁹

UNESCO Heyeti toplantısının ikinci oturumu 12 Kasım günü saat 9.45'te yine Yıldız Sarayı'nda gerçekleşmiş ve iki saat sürmüştü. Gündemin kalan maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce Ronald Walker, Polonya Konsolosluğu'ndan aldığı mektubu okumuştı. Bu mektupta, yönetim kurulu üyelerinden Prof. Dr. Stanislav Aruld'un toplantıya gelemeyeceğinden yerine Polonya'nın Ankara Büyükelçiliği'nden Bialawsky'nin gönderildiği açıklanmıştı. Walker ayrıca, 11 Kasım'da Atina'dan gelerek bu sabahki oturuma katılan Prof. Dr. Çen Yuan'ı aralarında görmekten duydukları memnuniyeti ifade etmişti. Ardından gündeme geçilip 1949 yılı bütçe tasarısı ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve üyeler bütçede önceki yıla göre azaltma yapılmasını

⁶⁵Hıfzı Topuz, "Sulhun korunması", *Akşam*, 12 Kasım 1948, s. 2.

⁶⁶Hıfzı Topuz, "Sulhun korunması", *Akşam*, 12 Kasım 1948, s. 2.

⁶⁷"Unesco'nun şehrimize gelen icra komitesi", *Cumhuriyet*, 11 Kasım 1948, s. 2.

⁶⁸Peyami Safa, "Unesco'ya selâm!", *Ulus*, 11 Kasım 1948, s. 1, 4.

⁶⁹Peyami Safa, "Unesco'ya selâm!", *Ulus*, 11 Kasım 1948, s. 4.

istemişlerdi. Bu sırada UNESCO'ya yeni giren Irak'ın da teşkilatın masraflarına katılması istenmiş ve uzun görüşmeler sonucunda söz konusu ülkenin sterlin alanına dâhil olması nedeniyle, İngiliz parası üzerinden katkı sağlaması kabul edilmişti. Teşkilatın taslak bütçesi ise yapılan indirimin ardından 8 milyon 200 bin dolar olarak belirlenmişti. Bütçe taslağına yönelik görüş bildiren üyeler, kurulun mali sorumluluğu olmaması nedeniyle genel müdürün bilgi olarak sunduğu bütçe taslağı hakkında not aldıklarını söylemişlerdi. Gündemin üçüncü maddesini, dünyanın kültürel kalkınmasına yönelik UNESCO yardımı oluşturmaktaydı. Bu konuda kültürel kalkınma komisyonunun hazırladığı rapor tartışmalara yol açmış ve komisyon yardımının sadece savaşta düşman işgaline maruz kalmış ülkelere yapılmasını istemişti. Buna karşılık İngiliz delegesi söz konusu yardımın tüm ülkelere yönelik olmasını teklif etmiş, bunun üzerine konunun Beyrut'taki toplantıya bırakılması kararlaştırılmıştı. Bu maddelerin ardından çünkü karar gereğince toplantıya gizli oturumda devam edilmiş ve UNESCO Genel Müdürlüğü'ne yönelik aday meselesi konuşulmuştu. Bu sırada yönetim kurulu, müdürlük makamı için çeşitli adaylar göstermişti.⁷⁰

Resim 2

UNESCO Toplantısı'nın İkinci Günü

(Hürriyet, 13 Kasım 1948, s. 1)

Bu oturumun ardından yapılan bir değerlendirmede, “Unesco genel müdür adayının gizli celsede seçilmesine karar verilmiş olması ve çünkü celsede nazarı dikkati çeken bazı mânalı münakaşalar, kültür, ilim ve eğitim yolu ile dünya sulhunu temin gayesini güden bu teşekkülün de siyasete âlet edilmek istendiği zehabını [sanısını] uyandırmıştır” denilerek, teşkilata yönelik siyasal bir eleştiri getirilmişti.⁷¹

UNESCO Heyeti, toplantının ardından öğle yemeğini Park Otel'de yedikten sonra vapurla Boğaziçi'nde bir gezinti yapmıştı. Akşam da Türkiye'nin UNESCO Geçici Millî Komisyonu Belediye Gazinosu'nda bir ziyafet vermişti.⁷² Üyeler 13 Kasım sabahı Topkapı Sarayı ile Arkeoloji Müzesi'ni ilgiyle gezmiş, öğlen de Park Otel'de

⁷⁰“Unesco'nun toplantıları sona erdi”, *Cumhuriyet*, 13 Kasım 1948, s. 1, 4; “Varlıksız devletlere yapılacak maddî yardım tartışıldı”, *Son Posta*, 13 Kasım 1948, s. 2; “Unesco Yönetim Kurulu dün 12 inci toplantısını yaptı”, *Ulus*, 13 Kasım 1948, s. 4; *Ayın Tarihi*, No. 180, Kasım 1948, s. 19.

⁷¹“UNESCO icra komitesi dün de çalışmalarına devam etti”, *Hürriyet*, 13 Kasım 1948, s. 1, 4.

⁷²“Unesco'nun toplantıları sona erdi”, *Cumhuriyet*, 13 Kasım 1948, s. 4; “UNESCO icra komitesi dün de çalışmalarına devam etti”, *Hürriyet*, 13 Kasım 1948, s. 4.

bir öğle yemeği vermişlerdi. Yemeğe vali, yükseköğretim genel müdürü ve üniversite rektörleri katılmışlardı. Ardından Eminönü Halkevi'ni ziyaret edip gerek Halkevleri gerekse Eminönü Halkevi'nin faaliyetleri hakkında geniş bilgi almışlardı. Saat 17.00'de Eminönü Halkevi'ndeki tiyatro şenlikleri kapsamında oynanan Besa isimli piyesi izlemiş, daha sonra da İstanbul Filarmoni Derneği'nin girişimiyle Tektaş ailesinin Beyoğlu'ndaki dairelerinde düzenlenen toplantı ve konsere katılmışlardı. Dernek bu toplantıyı, o güne kadar müzeleri ve tarihi abideleri gezen heyete modern Türk yaşamı hakkında bilgi vermek amacıyla düzenlemişti. Samimi bir şekilde geçen toplantı sırasında verilen konserde Mozart'ın bir sonatı çalınmış, Leyla Gencer de birkaç şarkı söylemişti. Böylece delegeler Türkiye'deki Batı müziği hakkında bilgi sahibi olmuş ve sanatkarları takdir ve tebrik etmişlerdi.⁷³

6. UNESCO Heyeti'nin Ankara Üzerinden Beyrut'a Gidişi

İstanbul'da toplantılarını tamamlayan UNESCO üyelerinden yönetim kurulundakiler önce Ankara'ya, daha sonra Beyrut'a giderken, diğerleri doğrudan Beyrut'a hareket etmişlerdi. Bu bağlamda Yönetim Kurulu üyeleri 14 Kasım 1948 sabahı saat 9.30'da bir Fransız uçağıyla Ankara'ya gitmiş, diğer üyelerin bir kısmı aynı gün sabah saat 10.00'da kalkan bir uçakla Beyrut'a, bir kısmı da 15 Kasım sabahı bir Amerikan uçağıyla Şam'a hareket etmişlerdi.⁷⁴

İstanbul'dan ayrılırken Yeşilköy Havaalanı'nda açıklama yapan UNESCO Genel Müdürü Julian Huxley, Türkiye'ye ikinci kez geldiğini ve daha önceki gelişinde İstanbul ve Ankara'yı ziyaret ettiğini söylemişti. İstanbul'un tarihi varlığı ve uygar yaşamıyla ilgi çekici bir şehir olduğunu kaydeden Huxley, UNESCO toplantısı sırasında Türk bilim insanlarıyla yakından görüştiklerini açıklamıştı. Yaptıkları incelemeler teşkilatın amacı açısından çok önemliydi ve bu bağlamda İstanbul toplantısı verimli geçmişti. Ayrıca gezi sırasında, UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu'nun kurulduğunu öğrenmeleri de kendilerini sevindirmişti.⁷⁵ Yönetim Kurulu Başkanı Ronald Walker da İstanbul'a geliş amaçlarının UNESCO'ya ilgi gösteren Türk çevreleriyle yakından görüşüp Türkiye'nin teşkilatta oynayabileceği rol hakkında bilgi edinmek olduğunu açıklamıştı. Bu açıdan ziyaret, amaçlarına tam anlamıyla ulaşmalarını sağlamıştı. Walker, Türkiye'nin önemini de şu sözlerle ifade etmişti:

“... memleketinizin bir medeniyet kaynağı olduğunu hepimiz biliyorduk. Kültür zenginliklerinizi arttırmak ve eğitim seviyesini yükseltmek için sarfettiğiniz gayretleri de bizzat gördük. Aynı zamanda memleketinizde dünya barışına ve milletlerarası işbirliğinin [iş birliğinin] gelişmesi teşebbüslerine karşı büyük bir iştiaak bulduk. Yönetim Kurulu ilk defa olarak başka bir memlekette toplanmıştır; bu tecrübemizin çok faydalı olduğunu bilhassa belirtmek isterim.”

Aynı şekilde Hindistan delegesi de gördükleri kabulden duyduğu memnuniyeti ifade edip insanların görevinin medeniyete hizmet etmek olduğunu söylemiş ve herkesin refah ve barış içinde yaşayabileceği zamanların geleceğine yönelik umudunu dile getirmişti.⁷⁶

UNESCO Heyeti'nin diğer üyeleri de 14 Kasım günü saat 12.10'da Devlet Havayolları'nın tahsis ettiği özel bir uçakla Ankara'ya varmışlardı. Heyete, Millî Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürü Hamdi

⁷³“Unesco âzaları”, *Akşam*, 14 Kasım 1948, s. 2; “Unesco heyetinin gezintileri”, *Cumhuriyet*, 14 Kasım 1948, s. 1, 3; “Unesco heyeti gidiyor”, *Hürriyet*, 14 Kasım 1948, s. 1, 6; “Unesco heyeti bugün gidiyor”, *Son Posta*, 14 Kasım 1948, s. 1, 4; “Unesco Heyeti bu sabah Ankara'ya geliyor”, *Ulus*, 14 Kasım 1948, s. 3.

⁷⁴“Unesco âzaları”, *Akşam*, 14 Kasım 1948, s. 2; “Unesco heyeti bugün gidiyor”, *Son Posta*, 14 Kasım 1948, s. 4; “Delegelerin son kısmı da şehrimizden ayrıldı”, *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1948, s. 3.

⁷⁵“Unesco heyeti dün gidemedi”, *Cumhuriyet*, 15 Kasım 1948, s. 3; “Unesco heyeti”, *Vakit Yeni Gazete*, 15 Kasım 1948, s. 2; “Unesco heyeti gidiyor”, *Vatan*, 15 Kasım 1948, s. 3.

⁷⁶“Unesco heyeti dün gidemedi”, *Cumhuriyet*, 15 Kasım 1948, s. 3; “Unesco heyeti”, *Vakit Yeni Gazete*, 15 Kasım 1948, s. 2.

Akverdi ile UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu'ndan Prof. Dr. Orhan Alisbah refakat etmişlerdi. Heyet, Devlet Havayolları meydanında Millî Eğitim Bakanı adına müsteşar Besim Kadırgan, UNESCO bürosu adına Millî Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim Şube Müdürlerinden Şeref Erdoğan, Özel Okullar Müdürü Ali Teoman, Millî Eğitim Bakanlığı Özel Kalem Müdürü Neşet Çaylan ile delegelerin bağlı bulundukları yabancı elçilik temsilcileri ve gazeteciler tarafından karşılanmıştı.⁷⁷

Resim 3

Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu ve UNESCO Heyeti

(Ulus, 15 Kasım 1948, s. 1)

UNESCO Heyeti Ankara'ya geldikten sonra saat 12.40'ta Gar Gazinosu'nda çay içmiş, öğle yemeğini ise Şehir Lokantası'nda yemişti. Ardından şehir gezilmiş ve Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, heyeti saat 16.30'da Ankara Palas salonunda kabul edip kendileriyle görüşmüştü.⁷⁸ Heyet ile Millî Eğitim Bakanı arasında yapılan görüşmeye Millî Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürü Hamdi Akverdi, UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu'ndan Prof. Dr. Orhan Alisbah ve İngiliz Kültür Heyeti temsilcileri de katılmışlardı. Görüşme sırasında UNESCO Yönetim Kurulu Başkanı Ronald Walker, heyet adına Millî Eğitim Bakanı'na teşekkür etmiş, Türkiye'de gördükleri misafirperverliği unutmayacaklarını ve Türkiye'nin BM nezdinde daima olumlu bir rol oynayacağına inandığını söylemişti. Ayrıca UNESCO'nun üye devletlerle olan ilişkilerinde, sözleşme gereğince kurulacak millî komisyonların önemine işaret etmişti. Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu da heyeti Ankara'da selamlamaktan şeref duyduğunu söyleyip Türkiye'nin BM idealine yönelik içten inancını vurgulamış ve Türk Kültür Heyeti'nin çeşitli dallarını temsil edecek şekilde bir UNESCO Millî Komisyonu kurulması hazırlıklarında ilerleme sağlandığını açıklamıştı. Banguoğlu, Beyrut'taki genel konferansın Doğu milletlerini dünya medeniyeti ülküsüne bağlamak açısından taşıdığı önemi kaydettikten sonra kendisinin de siyasi yaşamında her zaman bu idealin gerçekleşmesi için çalışacağını ifade etmişti.⁷⁹

Görüşmenin ardından heyet, Atatürk'ün geçici kabrini ziyaret edip çelenk koymuş ve saat 17.30'da Çankaya Köşkü'nde özel defteri imzalamıştı. Tahsin Banguoğlu da akşam heyet için Anadolu Kulübü'nde bir yemek düzenlemişti. İçten bir dostluk havası içinde geçen yemeğe Başbakan Hasan Saka, Çalışma Bakanı ve Dışişleri

⁷⁷"Unesco heyeti", *Akşam*, 15 Kasım 1948, s. 2; "Unesco heyeti Ankarada", *Hürriyet*, 15 Kasım 1948, s. 4; "Unesco Heyeti Ankaraya geldi", *Kudret*, 15 Kasım 1948, s. 1; "Unesco Heyeti geldi", *Ulus*, 15 Kasım 1948, s. 3.

⁷⁸"Unesco heyeti", *Akşam*, 15 Kasım 1948, s. 2; "Unesco heyeti Ankarada", *Hürriyet*, 15 Kasım 1948, s. 4; "Unesco Heyeti geldi", *Ulus*, 15 Kasım 1948, s. 3.

⁷⁹"Unesco heyeti Ankarada", *Hürriyet*, 15 Kasım 1948, s. 4; "Unesco Heyeti geldi", *Ulus*, 15 Kasım 1948, s. 3; *Ayın Tarihi*, No. 180, Kasım 1948, s. 19.

Bakan Vekili Tahsin Bekir Balta, UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu üyeleri ve Millî Eğitim Bakanlığı ileri gelenleri de katılmışlardı.⁸⁰

Söz konusu faaliyetlerinden sonra UNESCO Heyeti, Devlet Havayolları'nın uçağıyla 15 Kasım 1948 sabah 9.30'da Beyrut'a hareket etmişti. Heyeti, havaalanından Millî Eğitim Bakanı adına Millî Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim Genel Müdürü Hamdi Akverdi, Yükseköğretim Genel Müdürlüğü Şube Müdürlerinden Şeref Erdoğan, Özel Okullar Müdürü Ali Teoman ve Özel Kalem Müdürü Neşet Şaylan ile UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu adına Prof. Dr. Orhan Alisbah uğurlamıştı.⁸¹ Hollanda Havayolları'na ait bir uçakla İstanbul'a gelen heyetin Devlet Havayolları'na ait bir uçağı kiralarak gitmesi, Türk sivil havacılığında ilk kez gerçekleşen bir durumdu. Söz konusu gelişme Hollanda Havayolları İdaresi'nin UNESCO'ya, kendi uçaklarının Beyrut'a gidemeyeceğini, isterlerse Türk Havayolları'na ait bir uçağın temin edilebileceğini söylemeleriyle yaşanmıştı. Bunun üzerine heyet içerisindeki bir delege, "Ah! Ah!..Türkiyede [Türkiye'de] sivil havacılık var mı?" sözleriyle şaşkınlığını dile getirmişti.⁸²

Ronald Walker, Beyrut'a hareketlerinden önce yaptığı açıklamada Ankara'ya geliş nedenleri ile seyahatten duydukları memnuniyeti şu sözlerle ifade etmişti:

"İstanbulda [İstanbul'da] 11 ve 12 Kasım günleri yapmış olduğumuz toplantılardan sonra, gerek Cumhurbaşkanı sayın İsmet İnönü'ye gerekse Türk hükûmetine saygılarımızı sunmak ve bizzat Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'na Türkiye'de görmüş olduğumuz içten ve samimî misafirperverlikten dolayı duyduğumuz minnettarlık ve memnuniyeti bildirmek üzere Ankara'ya uğramayı arzu ettik. Türk hükûmetinin Unesco'ya göstermiş olduğu fevkalâde yardım ve kolaylıklardan dolayı şükranlarımızı arz etmeyi [arz etmeyi] bir borç biliriz.

Türkiye'de geçirdiğimiz günlerin hâtırasını asla unutamıyacağız [unutamayacağız]. Bilhassa Türk milletinin bayındırlık sahasında gerçekleştirmiş olduğu büyük eseri ve başkentinizi görmekten dolayı fevkalâde mütehasşisiz."⁸³

Ronald Walker, heyetin hareket etmesinden sonra Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'na da ayrı bir mesaj göndermişti.⁸⁴

UNESCO Heyeti'nin İstanbul'dan ayrılmasından sonra bir gazetecinin söyleşi üzerinden bazı üyelerin görüşleri aktarılmıştı. Bu çerçevede üyeler teşkilatın dünya barışının sağlanmasında etkin bir rol üstlenebileceğine inanmakla birlikte İngiliz Heyeti'nin sekreteri UNESCO programının %70'nin işe yarar nitelikte olmadığını söylemişti. Gazeteciye göre de UNESCO kendi gücünün üzerindeki işlerle uğraştığından bunların tümünde başarılı olması mümkün değildi. Kendisi Amerikalı sekreter Ascher'le olan görüşmesinde UNESCO'nun Türkiye'deki faaliyetini sormuş ve Türk kamuoyunun böyle bir teşkilatın adından başka bir şey duymadığını belirtmişti. Bunun üzerine Ascher, sorunun Türkiye'deki komisyondan kaynaklandığını şu sözlerle ortaya koymuştu:

"Unesco, milletlerle temasını millî komisyonlar vasıtasile [vasıtasıyla] temin eder. Sizin memleketteki faaliyetlerinize gelince, bunu bana değil, millî komisyonunuza sorunuz. Unesco eğer memleketinizde vazifesini yapmamişsa bu, bizim kabahatimiz değil, sizin millî komisyonunuzun ve delegelerinizin ihmaldir.

⁸⁰"Unesco heyeti", *Akşam*, 15 Kasım 1948, s. 2; "Unesco Heyeti geldi", *Ulus*, 15 Kasım 1948, s. 3; "Unesco üyeleri dün Ankaraya gittiler", *Yeni Sabah*, 15 Kasım 1948, s. 3.

⁸¹"Unesco heyeti", *Akşam*, 16 Kasım 1948, s. 3; "Unesco Heyeti dün gitti", *Ulus*, 16 Kasım 1948, s. 2.

⁸²"Delegelerin son kısmı da şehrimizden ayrıldı", *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1948, s. 3.

⁸³"Unesco heyeti", *Akşam*, 16 Kasım 1948, s. 3. Ayrıca bkz.: "Unesco Heyeti dün gitti", *Ulus*, 16 Kasım 1948, s. 2.

⁸⁴"Unesco Heyeti dün gitti", *Ulus*, 16 Kasım 1948, s. 2.

Yoksa bir devlet eğitim, bilim veya kültür sahasında ne gibi ihtiyaçları olduğunu mevcut [mevcut] organları vasıtasıyla [vasıtasıyla] bize bildirmezse, ne yapabiliriz?”⁸⁵

Aynı şekilde diğer üyeler de Türk sanat eserlerinin yurtdışında tanıtılmamasından, edebiyat eserlerinin diğer dillere çevrilmemesinden ve teşkilatın Türkiye’de verimli şekilde çalışmamasından Türkiye Geçici Millî Komisyonu’nu sorumlu tutmuşlardı. Gazetecinin, Türkiye’nin her ülkeden çok daha fazla yardıma muhtaç olduğu ve halkın büyük bir kısmının okuryazar olmadığı tespitine karşılık, Ascher Türk halkının hiç de öyle görünmediği cevabını vermişti. Zira manav vitrinlerine satıcıların ince zevkleri yansımıştı ve yemişlerin düzenli bir şekilde dizilişi insanda hayranlık ve satın alma hissi uyandırıyor. Kendisi ayrıca, İstanbul’un imarında yaşanan sorunlara rağmen çok güzel bir şehir olduğunu söylemişti. Sultanahmet Camii’nin avlusunda görüşlerini aktaran Hindistan delegesi, Ayasofya ve Sultanahmet’i göstererek söz konusu yerlerin turistlere hitap etmek ve millî duyguları güçlendirmek dışında ömürlerini tamamladıklarını ifade etmişti. Bu açıdan artık asıl önemli olan milletlerin o gün için ne yapabildikleri ve bireyleri ne ölçüde tatmin edebildikleri idi. İstanbul’da bulunduğu süre zarfında toplantılara katılmayıp şehri gezmeyi tercih eden İngiliz Heyeti Başkanı Verdnon ise Türk İnkılabının başarısı ve eksikliğine dair şu tespitte bulunmuştu:

“Kısa zamanda yaptığınız inkılâblarınız [inkılaplarınız] sosyal sahada çok muvaffak olmuştur. Fakat iktisadi alanda o nisbette [nispette] geri kalmışsınız. Bugün geçirmekte olduğunuz krizler bunun bir neticesidir.”⁸⁶

Tüm bu görüşler doğrultusunda gazeteci, Türkiye’nin UNESCO’da başarılı faaliyetlerde bulunduğunu belirtenler olmasına karşın bunların “zevahir kurtarmaktan” öteye geçmediği yönündeki düşüncesini açıklamış ve Türkiye Geçici Millî Komisyonu üyelerine UNESCO’nun Türkiye’deki faaliyetini sormuştu. Üyeler komisyonun henüz yeni kurulduğu, buna karşın Beyrut’taki konferansa büyük bir raporla gidileceği cevabını vermişlerdi. Ancak bu cevabı yeterli bulmayan gazeteci, “Beyrut Genel Kurul Konferansına hazırlık maksadile [maksadıyla], UNESCO’nun İstanbul’da yaptığı toplantılarda ağızlarını açmak lüzumunu görmiyen [görmeyen] delegelerimiz tarafından hazırlanan raporun kısa zamanda filiyat sahasına geçmesini temenni ederiz” diyerek, komisyonun daha aktif çalışması gerektiğini vurgulamıştı.⁸⁷

UNESCO üyeleriyle yapılan söyleşinin yanı sıra teşkilatın konumuna yönelik bir değerlendirme yapılmıştı. Buna göre UNESCO tüm anlaşmazlıkların insanların birbirlerini tanıyıp anlamaları sayesinde ortadan kalkacağına inanmıştı. Bununla birlikte anlaşmazlık ve savaşların gerçek nedeni olan ekonomik etkenler teşkilat tarafından dikkate alınmamıştı. Bu açıdan UNESCO, savaşların gerçek nedenlerini ele almadan bunların doğurduğu anlaşmazlıklara alet olan insanların birbirlerine düşmanlık beslememelerine çalışıyordu. Ne var ki ekonomik düzen yeni anlaşmazlıklar yaratacak ve çıkarları zarar görenler her türlü propagandayı yapıp kitleleri kendi yanlarına çekmeye çalışacaklardı. Bu ortamda UNESCO, gerçek halk kitlelerinin ve bilimin elinde kaldığı sürece barışa hizmet edebilir ve anlaşmazlıkların görünen nedenlerini açıklayarak, kitlelerin bazı grupların çıkarlarına alet olmamalarına çalışabilirdi. Savaş taraftarlarının geniş bir çerçevede faaliyette bulundukları sırada UNESCO’nun barışa yönelik gayretleri önemliydi. Bu açıdan özellikle Türkiye, ülkesinin yeni bir savaşa sahne olmaması için bu teşkilatı desteklemeliydi. Bunu sağlayacak olan da gençler ve aydınlardı. Tüm bunlara karşın bu teşkilattan her şeyi de beklememek gerekirdi. Zira Sovyetler Birliği ve diğer bazı devletlerin üye olmamaları teşkilatın kapsamını sınırlamıştı.⁸⁸

⁸⁵Fethi Pirinçcioğlu, “Unesco delegelerile samimî hasbıhaller”, *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1948, s. 3.

⁸⁶Fethi Pirinçcioğlu, “Unesco delegelerile samimî hasbıhaller”, *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1948, s. 3.

⁸⁷Fethi Pirinçcioğlu, “Unesco delegelerile samimî hasbıhaller”, *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1948, s. 3.

⁸⁸Hıfzı Topuz, “Unesco nedir?”, *Akşam*, 16 Kasım 1948, s. 5.

7. UNESCO Beyrut Genel Konferansı

UNESCO'nun Beyrut'ta düzenlenen üçüncü genel konferansı 17 Kasım 1948'de başlayıp 11 Aralık 1948'de sona erecekti.⁸⁹ Konferansın gündemi üye devletler tarafından sunulan raporların, teşkilat üyeliğine yönelik yeni başvuruların incelenmesi, yönetim kurulu üyeleriyle genel müdürün belirlenmesi ve 1949 yılı bütçesinin onaylanması gibi ana başlıkların yanı sıra diğer alt başlıkları içermektedir. Yönetim Kurulu Başkanı Ronald Walker'ın verdiği bilgiye göre de Beyrut Genel Konferansı, Yakın ve Orta Doğu ülkelerinin ihtiyaçları üzerinde görüşme yapmak amacıyla toplanacaktı. Konferansa 30 üye ülke doğrudan katılırken, 10 üye olmayan ülkenin yanı sıra BM, Uluslararası Mülteci Örgütü ve Uluslararası Çalışma Örgütü temsilcileri ve Uluslararası Eğitim Bürosu, Arap Birliği Kültür Komisyonu ve 35 uluslararası sivil toplum örgütü gözlemci göndermişti.⁹⁰

Konferans programına göre resmî açılış töreni 17 Kasım 1948'de gerçekleştirildikten sonra delegeler, üçüncü konferansın başkan ve başkan yardımcılıklarını seçeceklerdi. Daha sonra yönetim kurulunun yeni üyelerin kabulüne yönelik önerileri ele alınacaktı. Konferanstaki gündem maddelerini tartışmak üzere üç ana komisyon kurulacaktı. Bu bağlamda Program ve Bütçe Komisyonu, 1948 yılı programından seçilmiş bazı maddeleri ve yeni yıl için önerilen faaliyetleri inceleyecekti. İdari Komisyon, personel ile mali konuları ele alacak, Resmî ve Dış İlişkiler Komisyonu ise UNESCO'nun üye ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla olan faaliyetleri hakkında bir rapor sunacaktı. Daha sonra teknik konuları değerlendirmek üzere sekiz alt komisyon kurulacak, Yönetim Kurulu Başkanı Ronald Walker UNESCO'nun 1948 yılı faaliyet raporunu tartışılmak üzere konferansa sunacak, üye ülkelerce iletilen 1948 raporları incelenecek ve 1949 yılı bütçesi belirlenecekti. Bunların ardından UNESCO'nun yeni genel müdürü atanacak ve yönetim kurulu üyeleri seçilecekti. Son olarak dördüncü ve beşinci konferansların nerede ve hangi mevsimde yapılacağını belirlenmesi ile teşkilata yönelik diğer konular görüşülecekti.⁹¹

Konferans süresince delege, resmî gözlemci, sekreterlik memuru, gazeteci ve ziyaretçi olarak 1.500 kişinin Beyrut'a geleceği öngörüsüyle toplantıya yönelik kapsamlı hazırlıklar yapılmıştı. Bu çerçevede toplantıların yapılacağı binalar düzenlenmiş, oturumların basın ve radyo muhabirleri tarafından izlenebilmesi için gerekli önlemler alınmış, konferansın yapılacağı binaya giden dar caddeler genişletilmişti. Lübnan Hükûmeti de konferans nedeniyle bir "UNESCO Ayı" düzenlemişti. Bu ay içerisinde kültürle ilgili açıklamalar yapıp Arap uygarlığını içereni de dâhil olmak üzere çeşitli konularda sergiler açılacaktı. Tüm bu hazırlıklar için 3,5 milyon Lübnan lirası tahsis edilmişti.⁹²

UNESCO Beyrut Genel Konferansı'na Türkiye'yi temsilen Hüseyin Cahit Yalçın başkanlığındaki bir heyet katılmıştı. Kendisinin dışında heyet içerisinde İstanbul Üniversitesi'nden Ord. Prof. Dr. Tevfik Sağlam, Kars Milletvekili Tezer Taşkıran, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyeti Başkanı Kadri Yörükoğlu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya profesörlerinden Bedrettin Tuncel, Türkiye'nin Amman Elçisi Bedri Tahir Şaman, İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ratip Berker, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Prof. Dr. Fadıl Hakkı Sur, Millî Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Müşaviri Ahmet Kutsi Tecer ve Millî Eğitim Bakanlığı Müfettişi Burhan Toprak yer almaktaydı. Türk Heyeti, 11 Kasım 1948 akşamı saat 22.30'da Toros

⁸⁹Fernando Valderrama, *A History...*, p. 50; "Beyrut'taki U.N.E.S.C.O. Konferansı", *Ulus*, 11 Kasım 1948, s. 4; "Our London Correspondence" *The Manchester Guardian*, 12 Novemver 1948, p. 4.

⁹⁰"Lebanon Preparing Site for Beirut Conference", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 3, April 1948, p. 3; "Unesco heyeti", *Akşam*, 11 Kasım 1948, s. 2; "Conference Opens in Lebanon November 17th", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 10, November 1948, p. 1; Fernando Valderrama, *A History...*, p. 50.

⁹¹"What The Delegates Will Discuss in Beirut", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 10, November 1948, p. 1-2.

⁹²"Lebanon Preparing Site for Beirut Conference", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 3, April 1948, p. 3; Camille Aboussouan, "Tiny Lebanon Offers Great Cultural Wealth", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 9, October 1948, p. 3; "UNESCO icra komitesi dün de çalışmalarına devam etti", *Hürriyet*, 13 Kasım 1948, s. 4.

ekspresiyle Ankara'dan Beyrut'a hareket etmişti.⁹³

Söz konusu heyet içerisinde Fuat Köprülü'nün bulunmaması kamuoyunda bir tartışma yaratmıştı. Bu konudaki bir habere göre Beyrut'taki toplantıya davet edilen Fuat Köprülü, bu tür bir bilimsel toplantı heyetine Hüseyin Cahit Yalçın gibi bir politikacının başkanlık etmesinden dolayı yapılan daveti kabul etmemişti.⁹⁴ Bunun üzerine bir yazı kaleme alan Hüseyin Cahit Yalçın, Beyrut'taki toplantının siyasi bir yönü olmadığını öne sürmüştü. Bu açıdan UNESCO hükûmetlerle resmî bir ilişki kurmamaya ve aydınların oluşturduğu bir barış ve kardeşlik niteliğini taşımaya özellikle dikkat ediyordu. Buna karşılık Beyrut'taki toplantıya katılan 10 kişilik Türk Heyeti içerisinde hiçbir Demokrat Parti (DP) üyesi bulunmuyordu. Bu olumsuz durumun Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP) kaynaklanması halinde kınanması gereken bir tutum olacağını belirten Hüseyin Cahit Yalçın'a göre aksine CHP edebiyat alanında kendisini kanıtlamış olan Fuat Köprülü'nün heyete katılmasını DP'den rica etmişse de olumlu bir karşılık alamamıştı. Yazar bu tavrı, verdiği diğer örnekler üzerinden DP'nin siyasi küçük hesap ve düşüncelerine bağlayarak yanlışlığına dikkat çekmişti.⁹⁵ Söz konusu yazının ardından DP'ye dayandırılarak verilen bir haberde ise DP'nin, Yalçın'ın ifadelerini haklı bulmadığı belirtilmişti. Zira Fuat Köprülü'nün heyete katılmamasının nedeni, siyasal açıdan aşırı derecede polemik yapan Hüseyin Cahit Yalçın'ın bilimsel bir heyete başkanlık etmesinden kaynaklanıyordu.⁹⁶

Bu süreçte Şevket Rado tarafından kaleme alınan bir yazıda, UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu'nun faaliyetleri eleştirilmişti. Buna göre komisyonun varlığı ancak Beyrut'taki toplantıya katılmaları nedeniyle öğrenilmişti. Rado, yukarıda sözü edilen Amerikalı sekreter Ascher'in Türkiye Geçici Millî Komisyonu'nun ne denli etkisiz kaldığına yönelik demecini aktardıktan sonra Beyrut'a giden Türk komisyonu üyelerinin bir rapor hazırlamalarının da yeterli olmadığını savunmuştu. Zira UNESCO kendilerinden bir rapordan çok eserlerin tanıtılmasını bekliyordu. Bu açıdan Rado, şu soruları sorup komisyonun daha somut faaliyetlerde bulunması gerektiğini vurgulamıştı:

“Millî komisyon ne yapmıştır? Edebiyatımızdan hangi örnekleri tercüme edip gönderdi? Hangi resamları, hangi musikişinasları takdim etti? Biz bunlardan bir haber bekliyoruz.”⁹⁷

Beyrut Genel Konferansı, 16 Kasım 1948'de Lübnan Dışişleri Bakanı Hamid Frangieh'in, UNESCO Genel Müdürü Julian Huxley'e Emir Beşir Sarayı anahtarlarını vermesiyle başlamıştı. Sarayın üzerinde UNESCO üyesi ülkelerin bayrakları dalgalanırken, bir hoparlörle halk binlerce Filistinli Arap mülteciye elbise göndermeye davet edilmişti. Konferansa 40 ülkeyi temsilen 1.000 delege katılmıştı. Amerikan Heyeti 57 delege ile en kalabalık heyeti oluştururken, ardından 23 delege ile İngiliz Heyeti gelmekteydi.⁹⁸ Konferansın resmî açılışı ise 17 Kasım sabahı gerçekleşmiş ve o sabah bir konuşma yapan Lübnan Cumhurbaşkanı, UNESCO'nun tüm insanlar arasında barışın kurulmasına yardım edeceğine yönelik inancını açıklayıp konferansa başarılar dilemişti. Ardından yapılan seçimler sonucunda Konferans Başkanlığı'na Lübnan Eğitim ve Dışişleri Bakanı,

⁹³“Unesco bugün toplanıyor, dün heyet Başkanları gazetecilerle görüştü”, *Son Posta*, 11 Kasım 1948, s. 3; “Beyrut'taki U.N.E.S.C.O. Konferansı”, *Ulus*, 11 Kasım 1948, s. 1, 4; “Unesco'nun Beyrut toplantısına giden heyetimiz”, *Akşam*, 12 Kasım 1948, s. 2; “Unesco Yönetim Kurulu dün toplandı”, *Ulus*, 12 Kasım 1948, s. 3.

⁹⁴“Varlıksız devletlere yapılacak maddî yardım tartışıldı”, *Son Posta*, 13 Kasım 1948, s. 2. Bu tartışmanın yaşandığı sırada Fuat Köprülü DP'den, Hüseyin Cahit Yalçın ise CHP'den İstanbul milletvekiliydiler. Bkz.: *TBMM Albümü 1920-2010*, 1. Cilt 1920-1950, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010, s. 475-476.

⁹⁵Hüseyin Cahit Yalçın, “Beyrut yolunda”, *Ulus*, 20 Kasım 1948, s. 1, 3.

⁹⁶“U.N.E.S.C.O heyetine D.P. katılamazdı”, *Son Posta*, 21 Kasım 1948, s. 1, 7.

⁹⁷Şevket Rado, “UNESCO'nun millî komisyonu”, *Akşam*, 18 Kasım 1948, s. 2.

⁹⁸“Unesco Genel Kurulu Beyrut'ta dün toplandı”, *Ulus*, 17 Kasım 1948, s. 3.

yedi başkan yardımcılığından birine de Türk delegasyonu başkanı İstanbul Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın seçilmişti.⁹⁹

Beyrut Genel Konferansı'nın açılmasından sonra Yahudilerin katılımı üzerinden ciddi bir tartışma yaşanmıştı. Konferans öncesinde İstanbul basınına yansıyan Londra kaynaklı bir habere göre 12 Kasım 1948'de UNESCO Genel Müdürü Julian Huxley'e bir mektup gönderen Dünya Yahudi Kongresi Genel Sekreteri, konferansın Beyrut'ta yapılması nedeniyle kendilerinin buraya katılmalarının olanaksız hale geldiğini söylemişti. Buna karşılık kendilerinin konferansa gözlemci olarak davet edilmelerinden dolayı teşekkür etmişti.¹⁰⁰

UNESCO Yönetim Kurulu, resmî ya da yarı resmî bir devlet temsilcisi sıfatını taşımayan kurullar için olduğu gibi Uluslararası Yahudi Derneği'nin de gözlemci sıfatıyla göndermek istediği delegelerin kabulü kararını konferansa sunmuştu. Bu konuda ilk sözü alan Lübnan delegesi, gelmesi muhtemel Yahudi delegelerin Siyonistlerle ilgili ve savaştıkları İsrail Hükûmeti'yle bağlantılı bulunduklarından kesinlikle emin olduğundan bu kişilerin konferansa kabulü hakkındaki Yönetim Kurulu teklifinin reddedilmesini istemişti. Lübnan delegesinin ardından kürsüye gelen Mısır, Suriye, Irak ve Suudi Arabistan delegeleri de bu görüşü desteklemişlerdi. Buna karşılık İngiliz, Fransız ve Amerikan delegeleri böyle bir ayrımın UNESCO ana sözleşmesinin ruhuna aykırı olduğu gerekçesiyle söz konusu Yahudilerin kabulünde ısrar etmişlerdi.¹⁰¹

Bu görüşlerin ardından söz alan Türk delegasyonu başkanı Hüseyin Cahit Yalçın, Arap delegelerinin şiddetli itirazlarını çok iyi anladığını ifade ettikten sonra altı yüzyıllık yakınlığın verdiği yetkiyle Arap devletlerine bu konuda toleranslı olmalarını tavsiye etmişti. Zira UNESCO bir bilim ve kültür kaynağı olduğundan burada siyasi düşüncelere yer verilmemeliydi. Bir barış kurumu olan UNESCO bünyesinde iki ölçüt oluşturmak mümkün olmadığından, rejimleri birbirine uymayan hatta düşman olan ülkelerin de teşkilata kabul edilmeleri onaylanmıştı. Bu açıdan söz konusu meselede de bir ayrımcılık yapılmayıp açılıştaki konuşan Lübnan Cumhurbaşkanı'nın sözlerine uygun şekilde davranılmalıydı. Kendisinin ardından söz alan Afgan delegesi, BM kararlarının belli olmasına kadar bu meselenin ertelenmesini istemiş, bu öneriyi İran, Arjantin ve Meksika desteklemişti. Suriye delegesinin, Hüseyin Cahit'in sözlerinin anlamını bozan şekilde konuşması üzerine tekrar kürsüye gelen Hüseyin Cahit delegenin anlayış ve kavrayış tarzındaki yanlışlığı ortaya koymuştu. Ardından Latin Amerika delegeleri de Türk delegasyonunun ileri sürdüğü görüşe katılıp Yahudi kuruluşu temsilcilerinin kabulünü istemişlerdi. Bunun üzerine öğleden sonra tekrar kürsüye gelen Lübnan delegesi Yahudilerin kabul edilmemesi yönündeki ilk teklifini geri aldığını söylemiş ve bu tavrı alkışlarla karşılanmıştı. Bu açıklamalardan sonra Konferans Başkanı Hamid Frangieh, Yahudilerin kabulü kararına itiraz eden olup olmadığını sormuş, karşı görüşte bulunan dört Arap devleti delegesinin cevap vermemesi üzerine kabul kararının oybirliğiyle alındığını ilan etmişti.¹⁰²

Bu gelişmenin ardından gündeme geçilerek UNESCO Yönetim Kurulu Başkanı Ronald Walker, yıllık faaliyet raporuna yönelik bir konuşma yapmıştı. Konuşmasında, Yönetim Kurulu'nun Paris dışında ilk kez İstanbul'da toplandığına dikkat çekmiş, Türk Hükûmeti'nin yakın ilgisi ve yapılan çalışmalardan övgüyle söz etmişti.¹⁰³ Konferansın 21 Kasım'daki oturumunda UNESCO Mali Komisyonu görüşmeleri yapılmış ve devletlerin hisselerini dolar veya başka bir para birimi üzerinden ödemeleri konusu ele alınmıştı. Türk delegesinin

⁹⁹Fernando Valderrama, *A History...*, p. 50; "Türkiye, Unesco konferansı başkan vekilliğine seçildi", *Cumhuriyet*, 18 Kasım 1948, s. 3; "Unesco Konferansında Başkan Vekilliklerinden birine seçildik", *Ulus*, 18 Kasım 1948, s. 3.

¹⁰⁰"Varlıksız devletlere yapılacak maddî yardım tartışıldı", *Son Posta*, 13 Kasım 1948, s. 2.

¹⁰¹TDA, 554/7744.48011.1, 1948.11.19; "UNESCO'da", *Ulus*, 19 Kasım 1948, s. 3.

¹⁰²TDA, 554/7744.48011.1, 1948.11.19; "UNESCO'da", *Ulus*, 19 Kasım 1948, s. 3. Ayrıca bkz.: "Unesco konferansında delegemizin beyanatu", *Cumhuriyet*, 19 Kasım 1948, s. 3.

¹⁰³"UNESCO'da", *Ulus*, 20 Kasım 1948, s. 3. Bu süreçte komünist oldukları öne sürülen bazı eylemciler UNESCO Genel Konferansı'nın yapıldığı bina etrafındaki polisleri ateş açmışlar, ancak olay büyümeden bastırılmıştı. Bkz.: "Komünistlerin yaptıkları nümayişler", *Ulus*, 20 Kasım 1948, s. 3.

de katıldığı oturum sonucunda dolar dışındaki bir para birimiyle ödeme yöntemi kabul edilmişti. Öğleden sonraki oturumda ise Hüseyin Cahit Yalçın, 1948 yılında Türkiye'deki UNESCO faaliyetlerinden söz ettikten sonra bunların kendileri açısından "tatlı bir vazife" olduğunu söylemişti. Nitekim "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesiyle hareket eden Türkiye Cumhuriyeti'ndeki ders kitaplarında hiçbir millete karşı düşmanlık telkin edilmediği gibi eğitim ücretsizdi ve cehaletle mücadele ediliyordu. Konuya yönelik rakamlar aktaran Hüseyin Cahit UNESCO'nun amacına, çalışmalarına ve BM ideali kapsamındaki görevlerine de değinmişti.¹⁰⁴

23 Kasım 1948'deki toplantıda, UNESCO'nun gelecek yılki giderlerinin o yılından en az 250 bin dolar fazla olacağı kararına varılmıştı. Bu kapsamda teşkilatın 1949 yılı bütçesi 7 milyon 780 bin dolar olarak belirlenmişti. Bunun dışında Yönetim Kurulu gizli bir toplantı yaparak, Meksika delegesi Jaime Torres Bodet'i UNESCO Genel Müdürlüğü'ne aday göstermiş, kendisi 26 Kasım'daki toplantıda UNESCO'nun yeni genel müdürü olarak seçilmişti.¹⁰⁵

Toplantıların devam ettiği sırada Suriye Hükûmeti delegeler şerefine Şam'da resmî bir yemek ziyafeti vermişti. Şam ile Lübnan arasındaki yolun karla kaplı olması delegelerin ulaşımını engellese de gezi başarılı bir şekilde gerçekleşmişti. Delegeler Şam'ın tarihi mahallelerini gezmiş, hükûmet üyeleri, diplomatlar ve gazeteciler tarafından iyi bir şekilde karşılanmışlardı. Suriye Cumhurbaşkanı da delegeleri yaratıcı faaliyetlerinden dolayı takdir etmişti.¹⁰⁶

Resim 4

Türk Delegeler Beyrut'taki Toplantıyı Takip Ederken

(*Ulus*, 2 Aralık 1948, s. 1)

Konferansın 1 Aralık'taki oturumu, Başkan Vekili Türk delegesi Ord. Prof. Dr. Tevfik Sağlam'ın başkanlığında gerçekleşip UNESCO Yönetim Kurulu'nda açık bulunan üyelikler için seçim yapılmıştı. Bu üyeliklerden beşine halen görevde bulunan Mısır, Hindistan, Yunanistan, Kanada ve Belçikalı üyeler tekrar seçilmişlerdi. Çek üyenin yerine İtalyan üye seçilirken, istifa eden Fransız üyenin yerine de bir başka Fransız seçilmişti. Belçika delegesi, Çek adayın çekilmesini üzüntüyle karşıladığını ve gelecek konferansta daha anlayışlı davranacağını

¹⁰⁴"Unesco toplantısı", *Ulus*, 22 Kasım 1948, s. 1, 3; "Yalçının Unesco toplantısındaki beyanati", *Cumhuriyet*, 22 Kasım 1948, s. 3.

¹⁰⁵Fernando Valderrama, *A History...*, p. 50, 54; "UNESCO'nun yeni yıl bütçesi", *Ulus*, 24 Kasım 1948, s. 3; "Our London Correspondence" *The Manchester Guardian*, 27 November 1948, p. 4; "Jaime Torres Bodet Elected Director-General", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 11-12, December 1948-January 1949, p. 1. Konferansta UNESCO'nun yeni genel müdürü seçilen Meksika delegesi Jaime Torres Bodet için bkz.: "Education: A Doctrine For Peace", *UNESCO Courier*, Volume I, No. 11-12, December 1948-January 1949, p. 2; Pulat Tacar, *Ellinci Yılında...*, s. 59.

¹⁰⁶"UNESCO Delegeleri şerefine Şam'da bir ziyafet verildi", *Ulus*, 30 Kasım 1948, s. 3.

umduğunu söylemişti. Bu gelişmelerin dışında Türk delegeleri konferansın çeşitli komisyonlarında çalışmalarına devam ederlerken, bütçeyi inceleyecek olan 12 kişilik tali komisyona Türkiye adına Prof. Dr. Fadıl Hakkı Sur seçilmişti.¹⁰⁷

Konferansın kalan oturumlarıyla son haftadaki görüşmelerde, gündeme yönelik diğer maddelerin yanı sıra komisyonların hazırladığı tüm raporlar ele alınmış ve Arap diliyle UNESCO yayımları yapılmasına yönelik yardım talebi önemli ölçüde değişikliğe uğramıştı. Ayrıca yeni seçilen UNESCO Genel Müdürü törenle görevine başlamış, İsviçre ve Monaco 45 ve 46. üye ülkeler olarak kabul edilmişlerdi.¹⁰⁸

UNESCO'nun Üçüncü Genel Konferansı, sözü edilen çalışmaların ardından 11 Aralık 1948'de kapanmıştı.¹⁰⁹ UNESCO Genel Müdürü Jaime Torres Bodet, 10 Aralık'taki oturumda yaptığı konuşmada tüm milletlerin teşkilatın gelişmesine katkı sağlamaları halinde barışın kurtulabileceğini söylemişti. Kendileri UNESCO'yu kurduklarında birçok engele karşı koymak zorunda olduklarını biliyorlardı. Bu zorluklar modern dünyadaki kültür ayrılıklarından kaynaklanmaktaydı. Gelecek nesilleri savaş felaketinden kurtarmayı amaçlayan BM, bu amacına ancak insanlardan savaş düşüncesini tamamıyla söküp attığında ulaşabilecekti. Bu açıdan UNESCO da sadece bilim alanında değil, kültür alanında da bazı görevler üstlenmişti. Milletlerin birliği için de düşünce birliğinin olması zorunluydu. Bununla birlikte yapılması gereken tüm işleri UNESCO'dan beklemek gerçekleştirilemeyecek bir mucizeyi istemek anlamına geleceğinden, tüm hükûmetlerin teşkilata yardım etmeleri gerekiyordu.¹¹⁰

Beyrut Genel Konferansı, genel anlamda başarılı bir şekilde geçmiş, Lübnan Hükûmeti'nin UNESCO Ayı kapsamında düzenlediği etkinlikler de geniş bir ilgi uyandırmıştı.¹¹¹ Konferansın bitmesi nedeniyle UNESCO Yönetim Kurulu, Türk delegasyonuna özel bir ziyafet vermiş ve bu ziyafette UNESCO üyeleri İstanbul gezilerine yönelik izlenim ve beğenilerini bir kez daha belirtmişlerdi. Konferansın bitmesini takiben Türk Heyeti de dâhil olmak üzere heyetler Beyrut'tan ayrılmaya başlamışlardı. Türk Heyeti, 13 Aralık 1948'de Ankara'ya dönmüştü.¹¹²

Beyrut'taki konferans sırasında, Beyrut Amerikan Kız Koleji'nde yapılan bir kabulde tüm kadın delegelerin konuşmasının istenmesi üzerine Türkiye adına Kars Milletvekili Tezer Taşkıran İngilizce bir konuşma yapmıştı. Konuşmasında Türkiye'deki kadın hareketinden, Türk kadınına verilen eşit haklardan söz etmiş ve Türk kanunlarının kadın erkek farklılığı üzerine değil, vatandaşlık esasına göre düzenlendiğini belirtmişti. Sorulan bir soruya şu cevabı vererek, Türk kadının toplumsal yaşamdaki konumunu değerlendirmişti:

“Memleketimizde iş sahasında muvaffak olan kadınların sayısı pek çoktur. Erkeklerimiz, çalışan kadını sevgi ve hürmetle karşılıyorlar. Türk kadını içtimaî hayattaki vazifeleri yanında analık vazifesini hiçbir vakit ihmal etmez.”

¹⁰⁷“UNESCO'da”, *Ulus*, 2 Aralık 1948, s. 1, 3.

¹⁰⁸Fernando Valderrama, *A History...*, p. 51-55; “Unesco konferansı kapandı”, *Son Posta*, 12 Aralık 1948, s. 3; “UNESCO Konferansı sona erdi”, *Ulus*, 12 Aralık 1948, s. 3; “Unesco Konferansı da kapandı”, *Kudret*, 13 Aralık 1948, s. 1; *Ayın Tarihi*, No. 181, Aralık 1948, s. 101.

¹⁰⁹“Jaime Torres Bodet Elected Director-General”, *UNESCO Courier*, Volume I, No. 11-12, December 1948-January 1949, p. 1, 8; “Essential Jobs for UNESCO”, *The Manchester Guardian*, 11 December 1948, p. 6; “Unesco konferansı kapandı”, *Son Posta*, 12 Aralık 1948, s. 3; “UNESCO Konferansı sona erdi”, *Ulus*, 12 Aralık 1948, s. 3; *Unesco'nun teşekkül, maksat ve gayeleriyle insanlığa hizmet yolundaki çalışmalarının şumûl ve mahiyeti*, Derleyen Alâeddin Mizanoğlu, Ankara, 1950, s. 9.

¹¹⁰“We Must Raise the Moral and Intellectual Conditions of the Masses”, *UNESCO Courier*, Volume I, No. 11-12, December 1948-January 1949, p. 4-5; “Unesco Konferansı da kapandı”, *Kudret*, 13 Aralık 1948, s. 1, 4; *Ayın Tarihi*, No. 181, Aralık 1948, s. 101-102.

¹¹¹“Unesco Month in Beirut Attracts Thousands of Visitors”, *UNESCO Courier*, Volume I, No. 11-12, December 1948-January 1949, p. 8.

¹¹²“Unesco konferansı kapandı”, *Son Posta*, 12 Aralık 1948, s. 3; “UNESCO Konferansı sona erdi”, *Ulus*, 12 Aralık 1948, s. 3; “Unescodaki heyetimiz Suriyeden döndü”, *Akşam*, 14 Aralık 1948, s. 2.

Kendisinin açıklamaları büyük bir ilgi uyandırmış ve yabancı kadın delegelerden biri, “Atatürk, bütün Yakın ve Ortadoğunun [Orta Doğu’nun] sönmez güneşidir” sözleriyle kadın hareketinde Atatürk’ün önemini vurgulamıştı.¹¹³

Resim 5

(Cumhuriyet, 12 Aralık 1948, s. 1)

UNESCO Beyrut Genel Konferansı’na katılan Türk Heyeti içerisinde yer alan Ord. Prof. Dr. Tefvîk Sağlam, Ankara’ya döndükten sonra izlenimlerini aktarmıştı. Lübnan Hükûmeti’nin gösterdiği misafirperverlikten övgüyle söz eden Tefvîk Sağlam, Türkiye’nin bu konferansa UNESCO’nun önceki iki konferansına kıyasla daha fazla kişiyle katıldığına dikkat çekmişti. Konferansın üç komisyon kurularak çalıştığını belirttiikten sonra görüşmeler hakkında bilgi vermiş ve UNESCO’nun 1949 yılı çalışma programını özetlemişti.¹¹⁴

Konferansın tamamlanmasından sonra çeşitli ülkelerin UNESCO delege ya da üyeleri Türkiye’ye ziyarette bulunmuşlardı. Bu çerçevede Beyrut’tan ayrıldıktan sonra Amerika’ya gitmek üzere İstanbul’a gelen Amerikan Eğitim Konseyi Başkanı Dr. George F. Zook ile Denver Üniversitesi İçtimai İlimler Teşkilatı Müdürü Dr. Ben Mark Cherrington, 14 Aralık 1948’de Park Otel’de bir basın toplantısı yaparak gerek Beyrut’ta alınan kararları gerekse UNESCO’nun çalışmalarını değerlendirmişlerdi. Toplantıda Amerikan Basın Ataşesi, Kültür Ataşesi ve basın mensupları bulunmuşlardı. İlk olarak George F. Zook, İstanbul’un tarihi önemine değindikten sonra genel hatlarıyla Beyrut’taki konferans hakkında bilgi vermiş ve çalışma programında olmadığı halde mülteciler konusunun da görüşüldüğünü söylemişti. Ayrıca konferansta Filipin ile Afganistan’a, kültür düzeylerini yükseltmek amacıyla çeşitli milletlerden oluşan birer kültür heyeti gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Dr. Zook’un aktardığına göre o sırada Güney Amerika’daki bir projenin gerçekleşmesi için yedi milletin kültür temsilcilerinden oluşan bir komite faaliyet halindeydi. Projenin amacı, yedi milletin kültürel, iktisadi ve sosyal alanlarda birbirlerine yakınlaşmalarını sağlamaktı. Bu çerçevede Haiti ve Peru’yla Doğu Afrika için de benzer bir proje hazırlanmıştı. Daha önce Hollanda’da toplanan ve Türkiye’nin de

¹¹³Semih Ziya Akbil, “Kadınlarımız hakkında Beyrutta bir konuşma”, *Cumhuriyet*, 12 Aralık 1948, s. 1; “Beyrutta Tezer Taşkıran’ın konferansı”, *Vakit Yeni Gazete*, 12 Aralık 1948, s. 3.

¹¹⁴“UNESCO’daki heyetimiz döndü”, *Ulus*, 14 Aralık 1948, s. 1, 5.

katıldığı üniversiteler arası iş birliği toplantısından da başarılı sonuçlar alınmıştı. Bunların dışında Beyrut toplantısında UNESCO cehaletle mücadele projesi hazırlanmış ve uluslararası bir anlaşma da kabul edilmişti. Bu anlaşmanın kabulünde özellikle Türk Heyeti'nin büyük yardımı olmuştu. Bu açıklamalara katılan Dr. Cherrington da UNESCO'nun önemli amaçlarından birinin insanlık camiasındaki milliyet, ırk ve din menşeli mevcut gerginliği ortadan kaldırmaya çalışmak olduğunu belirtmişti. Bu konuda teşkilatın göstereceği gayret uluslararası anlaşmazlıkların da önlenmesini sağlayacaktı.¹¹⁵

Söz konusu ziyaretin ardından UNESCO üyesi ve Cambridge Üniversitesi profesörlerinden Necdham, Türkiye'yi ziyaret etmiş ve o sırada bir konferans için İstanbul'a gelmişti. Türkiye'ye ilk kez geldiğini söyleyen Necdham, Anadolu'daki yolculuğu sırasında köylerde ve hatta şehirlerdeki halkın tarımla ilgilendiğine yönelik izlenimini aktarmıştı. Bu konuda kendisinin dikkatini çeken nokta tarımdaki makineleşmenin yeni olmasıydı. Ona göre bu yenilik, ülkenin ekonomik yaşamında çok yakın bir zamanda yeni gelişmelere yol açabilecek nitelikteydi. Yakın Doğu'daki bilimsel incelemelerine de değinen profesöre göre Arapça ile Latince birbirlerinden tamamen iki ayrı dil olmalarına ve İslam dünyası ile Batılılar arasındaki uzun mücadelelere rağmen, İslam uygarlığının Batı uygarlığıyla eşit ve hatta ondan daha ileride olması dikkate değer bir noktaydı.¹¹⁶

O dönemde Türkiye'yi ziyaret edenlerden birisi de Beyrut Genel Konferansı'na Hindistan delegesi olarak katılan Kamladevi Cehatopadya'ydı. Kendisi, ziyaretinin nedenini Hindistan'da büyük bir ilgi uyandıran Türk İnkılabını yakından görüp tanımak olduğunu açıklamıştı. Modern Türkiye'yi ve Türk kadınına tanımanın kendisi için büyük bir mutluluk olacağını söyleyen Hintli delege, kendisinin ve tüm Hint halkının Türk-Hint ilişkilerinin güçlenmesini istediğini vurgulamıştı. Cehatopadya, ziyareti sırasında çeşitli görüşmeler yapıp İstanbul'daki bazı eğitim kurumlarını da gezmişti.¹¹⁷

Sonuç

16 Kasım 1945 tarihinde 44 ülkenin kuruluş sözleşmesini imzalamasıyla kurulan ve Türkiye'nin de 20 Mayıs 1946'da üye olduğu UNESCO, dünya barışının sürekliliğini sağlamak için eğitim, bilim ve kültür alanlarında uluslararası düzeyde çalışma yapmayı amaçlamıştır. UNESCO'nun 1946'da Paris ve 1947'de Meksika'da düzenlenen genel konferanslarından üçüncüsünün 1948 yılında Beyrut'ta yapılması planlanmıştır. Genel konferanslar, UNESCO'nun eğitim ve kültür politikasının belirlenmesinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra Arap-İsrail gerginliğinin sürdüğü bir ortamda, tüm tartışmalara karşın konferans yeri olarak Beyrut'un seçilmesi ayrıca vurgulanması gereken bir öneme sahiptir.

UNESCO'nun genel konferansları öncesinde yapılan ve bir hazırlık toplantısı niteliği taşıyan Yönetim Kurulu toplantısı ise Beyrut öncesinde İstanbul'da yapılmıştır. Böylece UNESCO'nun bir Yönetim Kurulu toplantısı, ilk kez Paris dışında gerçekleştirilmiştir. Bu gelişme, UNESCO'nun Türkiye'ye verdiği önemi göstermesi açısından dikkate değerdir. İstanbul'daki bu toplantının amacı genel konferans hazırlıklarını gerçekleştirmek, UNESCO'yu Türkiye'de tanıtmak ve Türk kültür çevreleriyle bağlantı kurmak olarak belirlenmiştir. 11-12 Kasım 1948 tarihleri arasında gerçekleşen toplantıya UNESCO Yönetim Kurulu üyeleri katılmış ve toplantı genel anlamda başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Toplantıda, Beyrut Genel Konferansı gündemi hazırlanmış, ilgili diğer başlıklar hakkında görüşmeler yapılmıştır. Bu sırada UNESCO delegeleri, İstanbul'un tarihi ve kültürel yerlerini gezmiş ve Türk kültür çevreleriyle görüşmeler yapmışlardır.

¹¹⁵"Unesco'nun Beyrutta aldığı kararlar", *Cumhuriyet*, 15 Aralık 1948, s. 4; "Beyrut'tan gelen Unesco delegelerinin Basın toplantısı", *Son Posta*, 15 Aralık 1948, s. 2.

¹¹⁶"Bir Unesco azası bizi nasıl görüyor?", *Yeni Sabah*, 21 Aralık 1948, s. 3.

¹¹⁷"Hindistanın Unesco delegesi şehrimizde", *Son Posta*, 30 Aralık 1948, s. 3.

Delegeler söz konusu toplantının önemi de dâhil olmak üzere çeşitli konulara yönelik görüşlerini açıklamış ve o sırada kurulmuş olan UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu'nun daha aktif bir şekilde çalışması gerektiği mesajını vermişlerdir. Türk basınında tüm bu gelişmeler ayrıntılı verilerek, UNESCO kamuoyuna tanıtılmış ve UNESCO Türkiye Geçici Millî Komisyonu çalışmalarının yetersizliği vurgulanmıştır. Dolayısıyla bu toplantı aracılığıyla UNESCO'nun Türkiye'deki tanınırlığına yönelik katkı sağlandığı gibi Türkiye'nin kültür varlıklarını tanıtmada konusunda daha aktif olması gereği ortaya konmuştur.

Yönetim Kurulu toplantısından sonra delegelerin bir kısmı önce Ankara'ya geçmiş, ardından Beyrut'a hareket etmişlerdir. Delegeler Ankara'da çeşitli görüşmeler yapıp şehrin tarihi yerlerini gezmiş ve İstanbul'daki toplantıdan duydukları memnuniyeti bir kez daha vurgulamışlardır. Bu gelişmelerin ardından UNESCO Üçüncü Genel Konferansı 17 Kasım-11 Aralık 1948 tarihleri arasında Beyrut'ta yapılmıştır. Türkiye'yi Hüseyin Cahit Yalçın başkanlığında bir heyet temsil etmiştir. Bu konferansta başkan yardımcılığından birine Hüseyin Cahit Yalçın'ın seçilmesi Türkiye'nin konferanstaki önemini göstermesi açısından kayda değerdir. Nitekim Türk delegeleri oturumlarda aktif bir şekilde çalışmışlardır. Konferans sürecinde delegelerden Tezer Taşkıran'ın, Türkiye'deki kadın hareketi ile Türk kadın haklarına yönelik konuşması da geniş bir yankı uyandırmıştır. Beyrut Genel Konferansı'nda, İstanbul'daki toplantı sırasında hazırlanan gündemdeki konular ile diğer başlıklar görüşülerek karara bağlanmıştır.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Pınar Tuna (Dr. Öğr. Üyesi)
Author Details	¹ İstanbul Kent Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, İstanbul, Türkiye 0000-0003-1805-5053 pinar.tuna@kent.edu.tr

Kaynakça | References

Arşiv Kaynakları¹¹⁸

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA)

Resmî Yayınlar¹¹⁹

TBMM Tutanak Dergisi (TBMMTD)

T.C. Resmî Gazete

Sürelî Yayınlar¹²⁰

Akşam

Ayın Tarihi

Cumhuriyet

¹¹⁸Kullanılan arşiv belgelerinin ayrıntılı künyeleri dipnotlarda verilmiştir.

¹¹⁹Kullanılan resmî yayınların ayrıntılı künyeleri dipnotlarda verilmiştir.

¹²⁰Kullanılan süreli yayınların ayrıntılı künyeleri dipnotlarda verilmiştir.

Hürriyet

Kudret

Kültür Dünyası

Son Posta

The Manchester Guardian

Ulus

UNESCO Courier

Vakit Yeni Gazete

Vatan

Yeni Sabah

Araştırma Eserler

Armaoğlu, Fahir: *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995)*, 24. Bs., Kronik Kitap, İstanbul, 2018.

Armaoğlu, Fahir: *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 5. Bs., Kronik Kitap, İstanbul, 2019.

Erhan, Çağrı-Ömer Kürkçüoğlu: "Filistin Sorunu", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1: 1919-1980, Ed. Baskın Oran, 15. Bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 635-648.

Karaman, M. Lutfullah: "Filistin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 13, Ankara, 1996, s. 89-103.

Sander, Oral: *Siyasi Tarih 1918-1994*, 26. Bs., İmge Kitabevi, Ankara, 2016.

Tacar, Pulat: *Ellinci Yılında Unesco "Mozart gibi beyhude mi?"*, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 1998.

TBMM Albümü 1920-2010, 1. Cilt 1920-1950, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010.

Uçarol, Rifat: *Siyasi Tarih 1789-1994*, 4. Bs., Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.

Unesco'nun teşekkül, maksat ve gayeleriyle insanlığa hizmet yolundaki çalışmalarının şumûl ve mahiyeti, Derleyen Alâeddin Mizanoğlu, Ankara, 1950.

Üçok, Coşkun: *Siyasal Tarih 1789-1950*, Bilge Kültür-Sanat, İstanbul, 2023.

Valderrama, Fernando: *A History of UNESCO*, UNESCO Publishing, France, 1995.

Elektronik Kaynaklar

<https://sozluk.gov.tr/>, (Çevrimiçi), 25 Nisan 2025.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc030/kanuntbmmc030/kanuntbmmc03005161.pdf, (Çevrimiçi), 29 Mart 2025.

<https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>, (Çevrimiçi), 25 Kasım 2025.

<https://www.unesco.org/en/legal-affairs/constitution>, (Çevrimiçi), 2 Nisan 2025.

